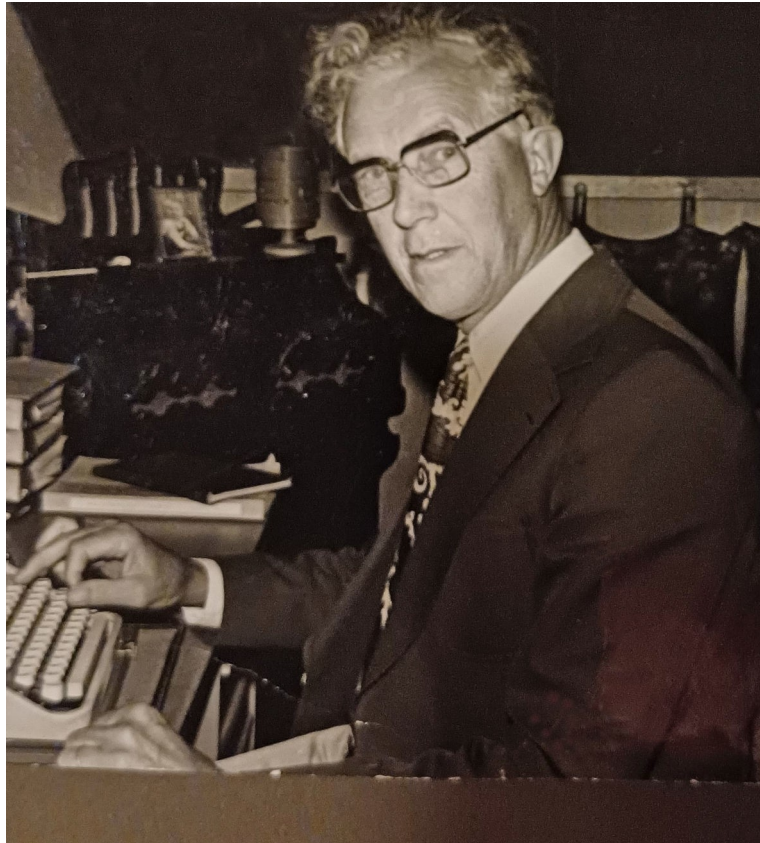


Thorsten Marklund

Skelleftemålet

GRAMMATIK



Figur 1: Thorsten Marklund vid skrivmaskinen. Han ändrade tecknet för en av tangenterna för att kunna skriva boken om Skellefteå.

FÖR LEKMÄN
- AV LEKMAN

Innehållsförteckning

| | |
|---|----|
| 1. Förord..... | 6 |
| 2. Kommentar till digitaliseringen av grammatikdelen..... | 9 |
| 3. Uttal..... | 10 |
| 3.1. Stavning och uttal..... | 10 |
| 3.1.1 Allmänt..... | 10 |
| 3.1.2 Vokaler..... | 11 |
| 3.1.3 Konsonanter..... | 11 |
| 3.1.4 Diftonger..... | 13 |
| 3.1.5 Accenter..... | 13 |
| 4. Grammatik, formlära..... | 15 |
| 4.1. Anmärkning till grammatikavdelningen..... | 15 |
| 4.2. Ordklasserna..... | 15 |
| 4.3. Substantiv..... | 16 |
| 4.3.1 Substantivens deklinationer..... | 17 |
| 4.3.1.1 Första deklinationen..... | 17 |
| 4.3.1.2 Andra deklinationen..... | 20 |
| 4.3.1.3 Tredje deklinationen..... | 22 |
| 4.3.1.4 Fjärde deklinationen..... | 27 |
| 4.3.1.5 Femte deklinationen..... | 28 |
| 4.3.2 Kasus..... | 30 |
| 4.3.2.1 Genitiv..... | 30 |
| 4.3.2.2 Dativ..... | 31 |
| 4.3.2.2.1 Dativens ändelser..... | 32 |
| 4.3.2.2.2 Dativens användning..... | 33 |
| 4.3.2.3 Vokativ..... | 36 |
| 4.3.2.4 Egennamn..... | 37 |
| 4.4. Artiklarna..... | 38 |
| 4.4.1 Obestämda artikeln..... | 38 |
| 4.4.2 Bestämda artikeln..... | 38 |
| 4.4.3 Bestämda artikelns användning..... | 39 |
| 4.5. Adjektiv..... | 40 |
| 4.5.1 Adjektivets obestämda form..... | 41 |
| 4.5.1.1 Självständigt adjektiv..... | 41 |
| 4.5.1.2 Förenat adjektiv..... | 45 |
| 4.5.1.2.1 Sammanfogning med huvudordet..... | 45 |
| 4.5.1.2.2 Sammanfogning med artikel..... | 45 |
| 4.5.2 Adjektivets bestämda form..... | 46 |
| 4.5.3 Adjektivets substantivering..... | 48 |
| 4.5.4 Komparation..... | 50 |
| 4.6. Räkneord..... | 52 |
| 4.6.1 Grundtalen..... | 52 |
| 4.6.2 Ordningstalen..... | 52 |
| 4.7. Pronomen..... | 54 |
| 4.7.1 Personliga pronomen..... | 54 |
| 4.7.2 Possessiva (ägande) pronomen..... | 56 |
| 4.7.3 Demonstrativa pronomen..... | 57 |
| 4.7.4 Relativa pronomen..... | 58 |
| 4.7.5 Frågande pronomen..... | 59 |
| 4.7.6 Obestämda pronomen..... | 59 |

| | |
|--|----|
| 4.8. Verb..... | 60 |
| 4.8.1 Verbens former..... | 60 |
| 4.8.2 Konjugationerna..... | 61 |
| 4.8.2.1 Första konjugationen..... | 61 |
| 4.8.2.2 Andra konjugationen..... | 63 |
| 4.8.2.3 Tredje konjugationen..... | 67 |
| 4.8.2.4 Fjärde konjugationen..... | 70 |
| 4.8.2.5 Femte konjugationen, "stark böjning"..... | 71 |
| 4.8.3 Oregelbundna verb..... | 75 |
| 4.8.4 Hjälpverb..... | 76 |
| 4.8.5 Imperativ..... | 78 |
| 4.8.6 Konjunktiv..... | 80 |
| 4.8.7 Deponens..... | 80 |
| 4.8.8 Participen..... | 83 |
| 4.8.8.1 Presens particip..... | 83 |
| 4.8.8.2 Perfekt particip..... | 84 |
| 4.8.9 Förstavelsen o-..... | 84 |
| 4.8.10 Passiv form..... | 85 |
| 4.9. Adverb..... | 86 |
| 4.9.1 Komparation..... | 87 |
| 4.9.2 Några vanliga adverb..... | 88 |
| 4.9.3 Bildning av adverb genom ändelser..... | 89 |
| 4.9.4 Väderstreck..... | 89 |
| 4.9.5 Ytterligare exempel på rumsadverb..... | 90 |
| 4.9.6 Tidsadverb och tidsuttryck..... | 91 |
| 4.9.7 Sättsadverb..... | 92 |
| 4.9.8 Några övriga adverb..... | 92 |
| 4.10. Prepositioner..... | 93 |
| 4.10.1 De oftast dativstyrande prepositionerna..... | 93 |
| 4.10.2 Prepositioner som inte styr dativ..... | 95 |
| 4.10.3 Dativ- och akkusativstyrande prepositioner..... | 96 |
| 4.11. Konjunktioner..... | 98 |
| 4.12. Interjektioner..... | 99 |

1. FÖRORD

Intresset för bygdemålen, dialekterna, har under senare år stegrats i hög grad. Åtminstone i Skelleftebygden är detta fallet, och intresset har bl.a. tagit sig uttryck i att ett stort antal studiecirkel ute i byarna med iver ägnat sig åt att samla in dialektala ord och uttryck. Det är angeläget att så sker och att det sker snart. Ty dialekterna är utan tvivel dödsdömda – därtill bidrar massmedia, skolan, urbaniseringen och de förbättrade kommunikationerna. Mycket talar för att detta är en riktig utveckling: riksspråket bör få vara också hemmens och vardagens språk över hela landet. Men samtidigt innebär dialekternas försvinnande en stor förlust. De har utgjort ett vardagsspråk med stor rikedom på ord och uttryck som behövdes framför allt i bondehemmet, ofta ord som inte har någon direkt motsvarighet i riksspråket utan där måste omskrivas på något sätt. Dialekten hänger intimt samman med bygdekulturen över huvud taget. Den var dessutom ofta mycket fyndig i ordval och formuleringar och gav uttryck för bondeallmogens inneboende humor och träffsäkerhet på ett sätt som i regel går förlorat vid översättning till riksspråket.

Dialektens försvinnande sker vanligen på tre sätt, dels grammatiskt genom att de gamla ord böjningarna slarvas bort (typiskt är dativändelsens bortfall), dels beträffande ordförrådet, där många gamla ord antingen helt försvinner eller "förfinas" till viss likhet med riksspråkets, och dels ifråga om ljudbeståndet, där t.ex. vissa diftonger och sådana ljud som hl och w blir allt sällsyntare. Det har därför synts mig angeläget att för framtiden bevara dels Skelleftemålets grammatik, främst dess så långt möjligt ouppblandade formlära, och dels ett någorlunda representativt urval ur den gamla ord skatten. Och det är detta jag velat ge mitt bidrag till med detta arbete.

Skelleftemålet talas, liksom flertalet dialekter, inte alldeles lika överallt. Det uttal och de ord och böjningar jag här presenterar är i stort sett de som talades i de centrala delarna av dåvarande Skellefteå socken i min barndom och ungdom på 1920-1930-talen. Ett och annat ord från andra delar av socknen, t.ex. från Kågedalen, har väl också tagits med. Läsarna från Norsjö, Jörn och Byske – för att nu inte tala om gränsbyarna mot Burträsk och Lövånger – torde därmed inte helt känna igen sig. Ett par typiska uttalsskillnader kan vara värda att påpekas. Det ena gäller det långa a-et i t.ex. baN (ben), staN

(sten), mar (mer) och haar (höra), som på många håll, särskilt i Norsjötrakten, motsvaras av diftongen ai, alltså bain, stain, mair och haair. Det andra gäller y-ljudet, som praktiskt taget saknas i de trakter varifrån jag hämtat mitt stoff, men som förekommer rätt mycket i de sydliga och sydostliga gränssocknarna (t.ex. Burträskmålets fyre och vyre = farit och varit).

Litteraturen om Skelleftemålet är mycket fattig. Något bättre har Burträsk- och Degerforsmålen det ställt. En bra förteckning över typiska dialektord i Burträsk och omgivande socknar (även Skellefteå) gav lektor J.V. Lindgren i sin 1940 – efter hans död – utgivna "Ordbok över Burträskmålet". Den förutsätter dock att läsaren är kunnig i det invecklade landsmålsalfabetet. Detsamma gäller tre avhandlingar från 1890-talet: Lindgrens ljudlära för Burträskmålet och P. Åströms formlära och ljudlära för Degerforsmålet, vilka dessutom är skrivna på ett gammaldags språk, späckat med grammatiska termer. Några andra vetenskapliga arbeten: Seth Larsson "Substantivböjningen i Västerbottens folkmål", P. Stenberg "Ordbok över Umemålet" (1804), H. Rutberg "Folkmålet i Nederkalix och Töre socknar" och Carin Pihl "Överkalixmålet". Mera populärt skrivet är Dahlstedt-Ågrens arbete "Övre Norrlands bygdemål" där dock Skelleftemålet fått ett mycket begränsat utrymme.

Detta arbete vänder sig till den dialektintresserade allmänheten. Jag har därför begränsat bruket av grammatiska termer och försökt att enkelt förklara dem som varit nödvändiga. I stället för att använda landsmålsalfabetets många tecken har jag medelst vanliga bokstäver – med något tillägg – och accenttecken sökt ge en någorlunda riktig bild av uttalet.

Boliden i mars 1976
Thorsten Marklund

2. KOMMENTAR TILL DIGITALISERINGEN AV GRAMMATIKDELEN

Transkriberingen har skett från mitt exemplar av boken från 1976 då första upplagan trycktes. Sedan kom ytterligare tre ”upplagor”, den senaste 1986. Korrekturläsning har skett mot den fjärde och det visade sig att inga ändringar har gjorts i grammatikdelen i upplagorna 2-4.

Ingen ändring av sakinnehållet har gjorts vid transkriberingen förutom att en del formuleringar har justerats för anpassning till formatering i ordbehandlaren. I vissa fall har underrubriker lagts till för att befrämja läsbarheten. Boken innehåller en mängd sammanställningar i tabellform och de har försetts med tydliga rubriker även i de fall där de saknas i Marklunds version. I några fall har sammanställningar av grammatiska exempel efter varann i löpande text gjorts om till tabeller för att förenkla läsning av dem.

Framför egennamn förekommer ett slags artiklar. För maskulin är det orden en som vanligen är obetonat och då av Marklund skrivs n’, det vill säga med n följt av tecknet för akut accent. Det vore enligt min åsikt bättre skriva ’n med apostrof-tecknet (’) som ersättare för det icke uttalade e-et. Det samma gäller för obestämda artikeln ”en” där e normalt inte uttalas och ’n borde vara det föredragna skrivsättet. Men Marklunds skrivsätt har behållits.

Lennart Kågedal

December 2024

3. UTTAL

3.1. Stavning och uttal

3.1.1 Allmänt

I den svåra frågan om Skelleftemålets stavning har jag i stora drag följt den av Seth Larsson i bland annat "Västerbotten" 1927 använda stavningen – tillagda är vokalerna â och ü, och vidare har jag i obetonade ändelser föredragit e framför ä. I fråga om vokallängden har jag sökt hålla mig till följande regler:

En enkel vokal före en enkel konsonant är lång. Är en vokal kort, utmärkes detta i regel genom en fördubbling av den följande konsonanten. Exempel: dam, damm; vit, vitt. Undantag:

1. Om vokalen följs av tre konsonanter i samma stavelse, betraktas den som kort utan att någon fördubbling sker. Exempel: hämsk.
2. Några mycket vanliga pronomen har för att bevara en viss likhet med riksspråket och "spara" på antalet bokstäver stavats med enkel konsonant trots att vokalen är kort. Dessa är hân, däm, väm, sâm.
3. I obetonade ändelser, såsom -as, -at, -el, -en, -er, -es, -et, -ik, -it, -üs, üt, -âm, är vokalen kort, men slutkonsonanten fördubblas dock inte – detta i likhet med vad fallet är i riksspråket. Exempel: brå`tas, li`vat, hä`rrvel, lä`mmen, bässter, to`kes, vässtet, löbik, vo`delit, dællküs, kro`küt, tje`ttâm, kæ`râm.

Dubbelteckning av vokal innebär inte bara att vokalen är lång utan också att den är bruten, så att ordet här övergår till grav accent (med "stigande tongång" – se under Accenter).

Exempel: kâll – kââl = kall, kalla; viisp – viisp = visp, vispa. Den långa brutna vokalen är mycket vanlig, särskilt i adjektiv i plural och i verbens grundform.

3.1.2 Vokaler

a betecknar både öppet och slutet a (som i hatt, respektive hat)

â ett mellanljud mellan a och å

æ ett mellanljud mellan a och ä

| | |
|----------|---|
| <u>e</u> | ett slutet e (som i se och leta), utom i obetonade ändelser och ordslut, där det oftast har en dragning åt ä. Ändas ett ord på betonat slutet e, betecknas detta med é, så även i den betonade ändelsen -ér |
| <u>i</u> | vanligt i-ljud |
| <u>o</u> | slutet o-ljud (som i bo och ror) |
| <u>u</u> | betecknar spetsigt u (som i ur och hus) |
| <u>ü</u> | öppet (kort) u, med dragning åt slutet ö som i buss och tunn |
| <u>å</u> | å-ljudet (som i få och fått) |
| <u>ä</u> | ä-ljudet (som i när och nätt) |
| <u>ö</u> | både öppet och slutet ö (som i lön, resp. lön) . |

3.1.3 Konsonanter

Som i riksspråket uttalas b, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r (tungspets-r), s, t, v.

| Tecken | Ljud |
|-------------------------------|---|
| D eller d (halvfet) | "Tjockt d" (som i bord och gård) |
| L eller l (halvfet) | "Tjockt l" (förekommer lokalt även i riksspråket, som blå, fly, glad). |
| N eller n (halvfet) | "Tjockt n" som i garn och hörna. |
| T eller t (halvfet) | "Tjockt t" (som i fort och värt). |
| w | Det engelska w-et i well, way (ett kort o-förslag: som o-éll, o-éj). W kan också anses som en kort vokal. |
| <u>hl</u> (dubbeltecknas hhl) | Ett s.k. tonlöst l, som fås genom ett h-liknande kraftigt blåsljud, omedelbart övergående i ett mjukt l-ljud. Förekommer i vissa dialekter i st.f. <u>sl</u> i ord som slå (hlå), slö (hlö), sladd (hlædd). |
| <u>dj</u> (dubbeltecknas ddj) | Betecknar – med tydligt d-förslag – dj i Uddjaur eller det engelska j-et i Jane, journey. |
| <u>sj</u> (dubbeltecknas ssj) | Det nordsvenska sje-ljudet (uttalat framme i munnen), som slutljudet i fors. |
| <u>tj</u> (dubbeltecknas ttj) | Ett kraftigt tje-ljud med tydligt t-förslag (som i tjurig, nötkött). |

Anmärkningar:

1. De "tjocka" ljuden bör i boktryck betecknas med halvfeta, gemena (små) bokstäver. I maskinskrift och offset tryck kan lämpligen versaler (stora bokstäver) brukas. Genom att de "tjocka" ljuden aldrig inleder ett ord, kan tecknen D, L, N och T även brukas som begynnelsebokstäver och då med sitt vanliga ljudvärde, riksspråksuttalet.¹
2. Dubbelteckning av dj, sj och tj sker i allmänhet inte efter diftong.

¹ Denna kommentar av T. Marklund är väl överspelad i datorernas tid. Det han kallar *halvfet* är det som i ordbehandlare kallas fet eller bold.

3. ng-ljudet är alltid långt, vare sig det stavas med ng eller nk.

3.1.4 Diftonger

Två vokalljud som flyter samman och betraktas som en stavelse kallas en diftong. Exempel: Europa, Paulus.

Skelleftemålet har en rad diftonger, samtliga med -i eller -w som det senare diftongljudet (w betraktas här som ett kort vokalljud). De vanligaste är ai, aw, ei, äi, öi, öw. Uttalet av diftongens förra vokal kan variera; särskilt märkbart är detta i ei, som i vissa ord kan närma sig uttalet äi. Lång, bruten diftong betecknas genom dubbelskrivning av den förra vokalen i diftongen, t.ex. aai, eei, ööw. Exempel: laait (leta), steent (stinta), sööw (suga). Är det senare, konsonantliknande diftongljudet långt, betecknas det med ij, respektive uw. Exempel: fajjen (glad), seij (se), dauw (döv), fLöuwü (fluga).

Om accenttecken använts, har det satts efter de egentliga vokalerna men före j och w. Exempel: fai`jen, a`wsta, stöu`wü.

3.1.5 Accenter

Liksom riksspråket har Skelleftemålet två slag av s.k. melodisk accent eller tonhöjd, nämligen akut (´) och grav (`). Det utmärkande för akut accent är att tongången är fallande, d.v.s. den går från högre till lägre ton. Exempel: a`nden (av and), bru`nnen (av brunn) och ste`gen (av steg). Grav accent däremot betecknar stigande tongång, från lägre till högre ton. Exempel: a`nden (av ande), bru`nnen (av brinna) och ste`gen (av stege).

Även den dynamiska accenten eller tonvikten på en enstaka stavelse kan behöva anges, utan att det är fråga om tonhöjden. Det har i detta arbete skett genom en lod rät accent (´) – se även Svenska akademins ordlista. Den accenten har i regel kommit till användning vid betonad slutstavelse. Exempel från riksspråket: i`nla'nd, mo`rgonda'g.

Ett fjärde slag av accent förekommer mera sällan men behövs i Skelleftemålet vid vissa böjningar av substantiven samt vid presens particip av verben. Det är bitrycksaccenten (här återgiven ´). Den stavelse (vokal) som förses med denna accent har en något svagare betoning än den stavelse i samma ord som betecknats med akut eller grav accent, men i stället blir vokalen med bitrycksaccenten betydligt förlängd. Exempel från riksspråket: fi`ska`rn, so`mma`rn, fjä`ri`ln.

I löpande text bör accent inte utsättas annat än i ord som annars kan förväxlas eller lätt få tonvikten på fel stavelse.

I föreliggande grammatik har jag sökt begränsa utsättandet av accenttecken. Oftast har detta skett genom att jag i inledningen till de olika ordgrupperna upplyst om huruvida orden i gruppen har akut eller grav accent. Dialektord som är mycket lika motsvarande ord i riksspråket har förutsatts ha samma accent som

detta, och accenttecken har då inte utsatts. Den akuta accenten – den enda melodiska accenten i de flesta språk – har i regel inte utsatts, annat än för att där så är nödigt markera på vilken stavelse tonvikten ligger.

I ordlistan² däremot har accenterna angivits för samtliga två- eller flerstaviga ord. Accenttecknen har genomgående placerats omedelbart efter den vokal (eller diftong) som har tonvikten. När det gäller akut och grav accent anges därmed också hur tongången blir i den stavelse (de stavelser) som följer närmast efter accenten. Observera, accenten ändras i regel vid sammansättning, så att substantiv som i singular obestämd form har grav accent förvandlar denna till akut i det sammansatta ordet.

Exempel:

| | |
|------------|--------------------------------------|
| stö` tting | ti` mmer-stö´ tting (deklination 1), |
| flâ` ka | lä` sst-flâ´ ka, |
| stöu` wü | bæ' kü-stöu´ wü, |
| tjä` geL | gre` N-tjä´ geL, |
| e` mmer | væ'ttü-e´ mmer (deklination 3), |
| lö` dü | haj` -lö´ dü (deklination 4 4). |

² Ordlistan finns inte med i denna utgåva.

4. GRAMMATIK, FORMLÄRA

4.1. Anmärkning till grammatikavdelningen

När det gäller översättning av Skelleftemålets ord till riksspråkets, har jag i regel endast översatt de "mönsterord" för vilka böjningen skrivits ut. Övriga orduppräknings ("Ytterligare exempel" och liknande) har i allmänhet inte översatts. Exempelmeningar har helt eller delvis översatts där så ansetts nödvändigt. Ifråga om övriga ords betydelse, om de nu inte utan vidare är förståeliga, hänvisas till bokens senare del, Ordlista².

4.2. Ordklasserna

Ord klasserna i riksspråket (rsp) och därmed även i Skelleftemålet (skm) är följande:

- Substantiv (tingord) är sådana ord som anger vad något är, t.ex. flicka, hund, bord, kärlek, läsning.
- Adjektiv (egenskapsord) är sådana ord som säger hurudant något är, t.ex. stor, vacker, hög, röd, vänlig.
- Räkneord är sådana ord som anger ett bestämt antal eller en viss ordning, t.ex. två, tre, nitton; sjunde, tjugonde.
- Pronomen (ersättningsord) ersätter substantiv, adjektiv m.fl., t.ex. jag, du, mig, hennes, de, dem, vilken, som.
- Verb (händelseord) är sådana ord som anger vad någon gör (gjorde, gjort) eller vad som sker (skedde, skett), t.ex. skriva, skrev, skrivit, bygger, byggdes, vara, är, har, hade, blev.
- Adverb (omständighetsord) är sådana ord som svarar på frågan hur? när? var? vart? varför?, t.ex. vackert, bra, förr, nu, hemma, hit, därför, mycket.
- Prepositioner (för-ord) är sådana ord som står vid ett substantiv för att ange dess förhållande till andra ord, t.ex. (hon bor) i (staden), (han gick) till (stationen), av, hos, med, på, under.
- Konjunktioner (bindeord) är sådana ord som sammanbinder satser och satsdelar, t.ex. och, men, eller, att, medan, om.
- Interjektioner (utropsord) är sådana ord som anger utrop eller härmar ljud, t.ex. ack, aj, usch, pang, pto.

4.3. Substantiv

Substantivets genus (kön) är i skm tre: maskulinum (han-ord), femininum (hon-ord) och neutrum (det-ord). Något realgenus (den-ord) som i rsp finns inte.

Substantivets numerus (antal) är dels singular (ental), dels plural (flertal). Pluralformen får man i regel genom att till singularformens stam sätt en pluraländelse. Exempel: flick, flickor, stol, stolar.

Substantivet står i obestämd form när det anger en (ett) eller flera inte tidigare nämnda, t.ex. (en) pojke, (ett) rike, (flera) pojkar, riken. En, ett kallas då obestämd artikel. Däremot står substantivet i bestämd form när föremålet är bekant eller förut nämnt. Bestämda formen får en ändelse, bestämd artikel.

Exempel: pojken, riket, pojkarna, rikena.

Att "böja ett substantiv" innebär i regel att man räknar upp fyra följande former: singular obestämd och bestämd form, plural obestämd och bestämd form. Exempel: (en) bänk, bänken, bänkar, bänkarna. Substantivets kasus (former efter ställning i satsen) är i rsp två, grundform och genitiv (äganform). I skm tillkommer även dativ och (i ett fåtal ord) vokativ. Dessa behandlas senare under särskilda rubriker.

4.3.1 Substantivens deklinationer

Substantiven i skm böjs lämpligen – efter sättet att bilda plural – enligt fem olika böjningsmönster, s.k. deklinationer.

4.3.1.1 Första deklinationen

- Plural, obestämd form, får ändelsen -a.
- Båda pluralformerna har genomgående gray accent.
- Till denna deklination här endast maskulina substantiv.
- Ord som i singular obestämd form (sg.ob.f.) slutar på -n eller -N, blir oförändrade i singular bestämd form (s.b.f.)
- Substantiv som i plural blir trestaviga (t.ex. stöttinga, törela, vaitjara) får endst -a i stället för -aN i plural bestämd form (pl.b.f.), d.v.s. de båda pluralformerna blir lika. Obs! Ändelsen -aN i pl.b.f. tycks allmänt på väg att ersättas med -a i nutida skm.

Efter ändelserna i sg.b.f. kan delinationen indelas i 3 grupper.

Grupp a har ändelserna -en (sg.b.f.), -a (pl.ob.f.), -aN (pl.b.f.)

| <u>sg.ob.f.</u> | <u>rsp</u> | <u>sg.b.f.</u> | <u>pl.ob.f.</u> | <u>pl.b.f.</u> |
|------------------|------------|----------------|-----------------|----------------|
| <u>ærrm</u> | arm | ærrmen | ærrma | ærrmaN |
| <u>bæækk</u> | backe | bæ`kken | bækka | bækkaN |
| <u>leeij</u> | lie | lei`jen | leija | leijaN |
| <u>skâp</u> | skâp | skâpen | skâpa | skâpaN |
| Något avvikande: | | | | |
| <u>mâân</u> | mâne | mâNe*n | mâNa | mâNaN |
| <u>träLi</u> | trälg | träLLjen | träLLja | träLLjaN |

Vissa substantiv som i sg.ob.f. slutar på -g, -gg, -k (-kk) byter i den ena bestämda formen eller båda ut dessa mot respektive -j, -dj och -tj. Ofta sker detta när de nämnda konsonanterna föregås av diftong eller L och r. I många ord varierar bruket – dock torde formerna på -j-, -dj- och -tj- vara de äldre.

Exempel:

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|-------------------|------------|----------------|-----------------|----------------|
| <u>dæg</u> | dag | dæjen | dåga | dågan |
| <u>tag</u> (taig) | teg | tajen (-aij-) | taga | tagaN (j) |
| <u>röigg</u> | rygg | röidjen | röigga (dj) | röidjaN |
| <u>vaigg</u> | vägg | vaidjen | vaigga | vaidjaN (tj) |
| <u>paik</u> | pojke | paitjen | paika | paikaN |
| <u>laink</u> | länk | laintjen | lainka | laintjaN (k) |
| <u>baikk</u> | bäck | baitjen | baikka | baitjaN (kk) |

De flesta trestaviga i denna grupp slutar i regel sg.ob.f. på -ing och har grav accent även i singularformerna. Exempel:

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|-----------------|------------|----------------|-----------------|----------------|
| <u>fjöLing</u> | fjärding | fjöLingen | fjöLinga | fjöLinga |
| <u>spänning</u> | duvhök | spänningen | spänninga | spänninga |

Ytterligare exempel till grupp a: baLLk (tj), fårrk (tj), klæbb, knook, saikk (tj), sapp, ståâLp, stoomm, struup, veeing; böLi, kâri, wæri, öLi (eller öLLj) – slut-i blir j vid böjning -; böling, kåning.

Grupp b har ändelserna -n, -a, -aN. Hit hör en mängd maskulina substantiv, vilkas stam slutar på -d, -l, -rr, -s, -sj och -t samt på diftong och vokal:

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|-------------------------|------------|----------------|-----------------|----------------|
| <u>gædd</u> | torrtopp | gæddn | gædda | gæddaN |
| <u>sæl</u> | sal | sæln | sæla | sælaN |
| <u>stáll</u> | stall | stálln | ställa | ställaN |
| <u>græænn</u> | granne | græænn | grænna | grænnaN |
| <u>spærr</u> | sparr (-e) | spærrn | spærra | spærraN |
| <u>bâs</u> | bås | bâsn | bâsa | bâsaN |
| <u>ooks</u> | oxe | ooksn | oksa | oksaN |
| <u>hâssj</u> | hals | hâssjn | hâssja | hâssjaN |
| <u>tjwait</u> | huggspån | tjwaitn | tjwaita | tjwaitaN |
| <u>böij³</u> | by | böijn | böija | böijaN |
| <u>ro</u> | vrå | ron | roa | roaN |

Flertalet trestaviga i denna grupp slutar i sg.ob.f. på -el. Även singularen har grav accent. Exempel:

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|-----------------|------------|----------------|-----------------|----------------|
| <u>fjerel</u> | fjäril | fjereln | fjerela | fjerela |
| <u>ferel</u> | fjäril | fereln | ferela | ferela |

³ Dativ singular: binåm

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|-----------------|----------------------------------|----------------|-----------------|----------------|
| <u>hærrvel</u> | garnvinda | hærrveln | hærrvela | hærrvela |
| <u>hövel</u> | hyvel | höveln | hövela | hövela |
| | <i>eller (tvåstavig plural):</i> | | hövla | hövlanN |

Anmärkning: Substantiv i maskulinum som slutar på -rel blir alltid trestaviga.

Ytterligare exempel till grupp b: bått, kådd (ävenb küdd), lo (loge), peeinn, sel (sedel), sjäs, skåäll, tjoohl; kærrvel, stömmel, tjettel, törel.

Grupp c har ändelserna -N, -a, -aN. Hit hör flertalet maskuliner som slutar på de tjocka ljuden -L, -N och -T och många på -r. Slutar stammen på -L eller (enkelt) r, bortfaller detta framför ändelsen -N. E-et i ändelserna -eL, -eN och -er bortfaller i pluralformerna. Detta gäller även a-et i tvåstavig plural, t.ex. såmmar.

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|-----------------|--------------|----------------|-----------------|----------------|
| <u>al</u> | årder (harv) | aN | aLa | aLaN |
| <u>ho`mmeL</u> | humla | ho`mmeN | hommLa | hommLan |
| <u>nöi`kkeL</u> | nyckel | nöi`kkeN | nöikkLa | nöikkLan |
| <u>spoN</u> | spån | spoN | spoNa | spoNaN |
| <u>ommeN</u> | ugn | ommeN | ommNa | ommNaN |
| <u>dör</u> | dörr | döN | döra | döraN |
| <u>åker</u> | åker | åkeN | åkra | åkraN |
| <u>bååt</u> | böld | bååTN | båTa | båTaN |
| <u>poTT</u> | port | poTTN | poTTa | poTTaN |

Anmärkningar:

1. Fær (far), sg.b.f. fææN, torde ha hört hit men saknar numera format i plural, där det ersätts med pææpp, pæ`ppeN (pappor, papporna – deklination 3 Ab). Sammansättningar med fær, t.ex. grænnasj-fær förefaller dock bilda plural (sällan förekommande) enligt denna grupp.
2. Nöikkel kan i singular även heta nöitjel, nöitjeln.

Till de trestaviga hör här en stor grupp substantiv på -er sg.ob.f.. De har, liksom de tvåstaviga på -el (ovan), grav accent i singularformerna och bitryck på ändelsen i sg.b.f.. Exempel:

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|-----------------|----------------------------------|----------------|-----------------|----------------|
| abbar | abborre | a`bbaN | abbara | abbara |
| hammar | hammare | ha`mmaN | hammara | hammara |
| såmmar | sommar | så`mmaN | såmmara | såmmara |
| | <i>eller (tvåstavig plural):</i> | | såmmra | såmmraN |

Ytterligare exempel till grupp c: bä`kker, dåL, fammeN, gavel, gâl, jeeN, kavel, knoTT, mawer, raaN (rönn), raN (ren), ra`kva'L, vångeN; fiskar, kæsstar, nåvar, stækkar, spærrkar, vaitjar, tættar.

4.3.1.2 Andra deklinationen

Plural bildas genom accentföränd ring – till grav accent. Detta innebär att enstaviga ord får förlängd bruten vokal. Till denna deklination hör endast feminina substantiv.

Grupp a omfattar enstaviga ord, som alltså i plural får förlängd och bruten vokal. Bestämda formen får ändelsen -a i singularis (akut accent) och -eN i pluralis (grav accent). Exempel:

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|----------------|---------------|----------|----------|-----------|
| <u>bo</u> | (visthus-)bod | boa | boo | boeN |
| <u>djait</u> | timmerkälke | djaita | djaait | djaiteN |
| <u>föL</u> | (fot-)spår | föLa | fööL | föLeN |
| <u>sjöhhL</u> | (grind-)stång | sjöhhla | sjööhl | sjöhhleN |
| <u>skreinn</u> | skrinda | skreinna | skreeinn | skreinneN |

Konsonantväxling (k till tj m.fl. – se deklination 1) sker huvudsakligen i pl.b.f. i vissa ord. Exempel:

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|----------|------------|----------|----------|--------------------|
| saing | säng | sainga | saaing | sainjeN (el. ng) |
| bjärrk | björk | bjärrka | bjäärk | bjärrtjeN (el. k) |
| spjâLLk | bröd spade | spjâLLka | spjââLk | spjâLLtjeN (el. k) |

Ytterligare exempel: bLekkt, brur, bråsj, djoL, drög, fel (verktyget fil), fjöL, gât, grov, kæs, lawt, leggd, li (lid), lus, lökkt, märr, nâL, mus, nehhl, rajj, råk, ræ, sækks, sjé, skâL, stânn, sâllv (endast fågelN), veinn (vev), äLLv, ärrm.

Anmärkingar:

1. Ræ (rad) har i plural, jämte rææ, ræeN, även de avvikande formerna râda, râdaN. Exempel: Skriv næger râda dôuw â (=skriv några rader du också).
2. Mor, sg.b.f. mora, synes ha hört hit men saknar pluralformer. I stället bruka formerna mææmm, maemmeN (mammor, mammorna). Vissa sammansättningar med mor, t.ex. grænnasj-mor, får anses höra till denna deklination (deklination 2), medan flertalet bör hänföras till deklination 3 Ba.

Grupp b omfattar tvåstaviga ord, de flesta på -el, -eL, -eN och -er, några på -i. Detta i övergår i bestämd form till j. Singularformen har akut accent, som i plural övergår till grav. E-et i ändelserna -el, -eN o.s.v. bortfaller i de bestämda formerna. Böjningsändelserna är desamma som i grupp a. Exempel:

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|----------------|----------|---------|----------|----------|
| <u>ækksel</u> | axel | ækksla | ækksel | ækksleN |
| <u>sjöffel</u> | skyffel | sjöffla | sjöffel | sjöffleN |
| <u>taveL</u> | tavla | tavLa | taveL | tavLeN |
| <u>haingeN</u> | inhägnad | haingNa | haingeN | haingNeN |
| <u>såkkeN</u> | socken | såkkNa | såkkeN | såkkNeN |

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|-----------------|-------------|----------------|-----------------|----------------|
| <u>awler</u> | al (trädet) | awlra | awler | awlreN |
| <u>söister</u> | syster | söistra | söister | söistreN |
| <u>färi</u> | färg | färrja | färi | färrjeN |
| <u>vidi</u> | vidja | vidja | vidi | vidjeN |

Anmärkning: Bestämmd form av söistra (av söister) uttalas ofta med grav accent.

Ytterligare exempel: bibel, tåffel, skakkeL, stöveL, frökeN, mässter, lever; drävi, häli, färi, sâri (sorg), sjeLi.

4.3.1.3 Tredje deklinationen

Singular och plural är lika i obestämd form. Hit hör substantiv av alla tre genus.

K l a s s A. M a s k u l i n e r.

De flerstaviga inom denna klass har grav accent i samtliga former. Märk att sg.b.f. i tvåstaviga ord har tonvikt på båda stavelserna, om än något svagare (så kallat bitryck) på den senare. Detta bitryck innebär också att stavelsen förlänges. Exempel: bå`ga*n, flâ`ka*n).

Grupp a omfattar tvåstaviga ord som i sg.ob.f. slutar på -a (-e). Bestämda formen får ändelsen -n i sing. och -N i plur.

Exempel:

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|-----------------|------------|----------------|------------------------|----------------|
| <u>båga</u> | båge | bå`ga*n | båga | bågaN |
| <u>flåka</u> | flak (-e) | flâkan | flåka | flåkaN |
| <u>håra</u> | hare | håran | håra | håraN |
| <u>sjwega</u> | bårvidja | sjwegan | sjwega | sjwegaN |
| <u>måne</u> | månad | måNen | måNe | måNaN |
| <u>vone</u> | markremsa | voNen | voNe | voNeN |
| <u>sjellne</u> | skillnad | sjellnen | <i>plural sällsynt</i> | |
| <u>mårnja</u> | morgon | mårnjan | mårnja | (mårnjaN) |
| | | | <i>eller:</i> möNa | möNaN |

Anmärkning: VoNe kan också bilda plural enligt deklination 1: voNa, voNaN. Lokalt kan ordet vara femininum: voN, voNa, vooN, voNeN (deklination 2 a).

Ytterligare exempel: æffta (plural även æfftna), dråsa, grepa, håga, håka, kâNa, kLåva, knåpa, måga, måsa, neva, råga, sjwåLa, skåra, slea, , ståka, stega.

Grupp b omfattar i stort sett enstaviga ord som slutar på vokal. Bestämda formen får även här ändelsen -n i singular och -N (-eN) i plural.

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|-----------------|--------------|----------------|-----------------|----------------|
| <u>bo</u> | (ex. by-) bo | bon | bo | boN |
| <u>klo</u> | klo | kLon | kLo | kLoN |

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|-----------------|------------|----------------|-----------------|-------------------------|
| <u>sko</u> | sko | skon | sko | skoN |
| <u>tâ</u> | tå | tân | tå, té | tâN, téN -e- äldre form |

Något avvikande:

| | | | | |
|----------------|--------|----------|--------|----------|
| <u>pææpp</u> | pappa | pæ`ppen | pææpp | pæ`ppeN |
| <u>jekæ'tt</u> | lekatt | jekæ'ttn | jekætt | jekætteN |

K l a s s B. F e m i n i n e r.

Alla tvåstaviga former har grav accent. Bestämda formen får i singular ändelsen -a (grupp a) eller -N (grupp b), i plural ändelsen -eN (i några ord -jeN).

Grupp a omfattar enstaviga ord med lång bruten vokal och många tvåstaviga, varav några med tonvikt på båda stavelserna. De som i obestämd form slutar på -el, -eL och -er förlorar ändelsens -e- i de bestämda formerna.

Exempel enstaviga :

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|-----------------|------------|----------------|-----------------|----------------|
| <u>æægg</u> | bakvatten | ægga | æægg | æggeN |
| <u>bææsn</u> | pasma | bæsna | bææsn | baesneN |
| <u>bååL</u> | börda | båLa | bååL | båLeN |
| <u>rööintj</u> | rynka | röintja | rööintj | röintjeN |

Växlande k-och tj-ljud har t.ex:

| | | | | |
|-------------------|----------|---------|---------------|-----------------|
| <u>aaintj(-k)</u> | änka | aintja | aaintj (-k) | aintjeN |
| <u>fLeeikk</u> | flicka | fLeikka | fleeikk (-tj) | fLeitjeN |
| <u>heellk</u> | huvudduk | hellka | heellk | hellttjeN (-k-) |
| <u>kLââkk</u> | klocka | kLâkka | kLââkk | kLâttjeN (-kk-) |

Ytterligare exempel på enstaviga: bLii, bree, djööL, dööll, eet, kââr, kæætt, kLuus, laapp (loppa), mææmm, piig, päänn, ruup, rääfs, smii, såållv (i väv), sööihl, troo, tüüll, ööks, öörr.

Avvikande: Ordet ko, som har enkel (ej bruten) vokal, heter i sg.b.f. koN (i st.f. koa), och böjningen blir: ko, koN, ko, koenN.

Exempel två eller flerstaviga:

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|--------------------------|---------------------------------|--------------------|-----------------|---------------------|
| <u>dessi</u> | hösträng | dessja | dessi | dess-jeN |
| <u>häsi</u> | hässja | häs-ja | häsi | häs-jeN |
| <u>â`nndö`ri</u> | skidspår | ânnörrja | ândöri | ândörrjeN |
| <u>feinger- bâri</u> | finger- borg | feinger- bârrja | feingerbâri | feinger- bârrjeN |
| <u>tjäling</u> | käring | tjälinga | tjäling | tjälingeN |
| <u>po`tæ't</u> | potatis | potæta | potæt | potæteN |
| <u>rissel</u> | åksläde | rissla | rissel | rissleN |
| <u>jâkkel</u> | kindtand | jâkkLa | jâkkel | jâkkLeN |
| <u>kommer</u> | fröhänge | kommra | kommer | kommreN |
| <u>doter</u> | dotter | dotra | doter | dotreN |
| | eller (enl dekl. 5 - båda acc.) | | dötter | döttreN |

Grupp b omfattar flertalet feminina substantiv på ü. I sg.b.f. vacklar uttalet mellan -üN och -oN, i plural mellan -üeN, -eN, -jeN.

| <u>sg.ob.f.</u> | <u>rsp</u> | <u>sg.b.f.</u> | <u>pl.ob.f.</u> | <u>pl.b.f.</u> |
|-----------------|--------------|----------------|-----------------|-----------------|
| <u>bâsstü</u> | bastu | bâsstüN(-oN) | bâsstü | bâsstüeN |
| <u>hüsstrü</u> | hustru | hüsstrüN | hüsstrü | hüsstrüeN |
| <u>fâssjtü</u> | farstu | fâssjtoN(-üN) | fâssjtü | fâssjtüeN |
| <u>mörü</u> | mara | möroN(-üN) | mörü | mörüeN |
| <u>legü</u> | liggsäd | legoN(-üN) | legü | legeN |
| <u>slægü</u> | slaga (y.f.) | slægüN(-oN) | slægü | slægeN |
| <u>fLöuwü</u> | fluga | fLöuwüN(-oN) | fLöuwü | fLöuwjeN |
| <u>stauwü</u> | mjölkstäva | stauwoN | stauwü | stauwjeN |
| <u>stöuwü</u> | stuga | stöuwoN(-üN) | stöuwü | stöuwjeN |
| <u>strükkü</u> | stund | strükköN(-üN) | strükkü | strüttjeN(-kk-) |
| <u>vekkü</u> | vecka | vekküN(-oN) | vekkü | vettjeN(-kk-) |

Ytterligare exempel: brüttü, brösü, edü, gätü, hækkü, kækü, körü, sjerü, skökü, tjevü, tjwerü (eller tjwörü), tröuwü, töuwü, wättü. De flesta på -rü och -wü (efter vokal) får i pl.b.f. ändelsen -jeN.

K l a s s C. N e u t r e r.

Accenten är i regel akut. De bestämda formerna av enstaviga ord med lång bruten vokal får dock grav accent. Den bestämda formen får ändelsen -e i singular och -a i plural. I ord på obetonat -el, -eL, -en, -eN och -er bortfaller e-et i de bestämda formerna.

OBS. Alla neutrer i skm tillhör denna deklination.

| <u>sg.ob.f.</u> | <u>rsp</u> | <u>sg.b.f.</u> | <u>pl.ob.f.</u> | <u>pl.b.f.</u> |
|--------------------|------------|----------------|-----------------|----------------|
| <u>baihl</u> | betsel | baihle | baihl | baihla |
| <u>bo</u> | (ett) bo | boe | bo | boa |
| <u>boL</u> | bord | boLe | boL | boLa |
| <u>kné</u> | knä | knée | kné | knéa |
| <u>småg</u> | trång gång | småge(j) | småg | småga(j) |
| <u>diik</u> | dike | dike(tj) | diik | dika |
| <u>fuus</u> | lagård | fuse | fuus | fusa |
| <u>määrk</u> | märke | määrke(tj) | määrk | määrka(tj) |
| <u>dei`llfâ`ng</u> | verktyg | deillfânge | deillfâng | deillfânga |
| <u>nau`wté</u> | fågata | nauwtée | nauwté | nauwtéa |
| <u>pæ`ppe`r</u> | papper | pæppere | pæpper | pæppera |
| <u>tjä`rel</u> | kärl | tjärele | tjärel | tjärela |
| <u>bekkeL</u> | drummel | bekkLe | bekkeL | bekkLa |
| <u>e`ren</u> | ärende | erene | eren | erena |
| <u>kLammer</u> | lastflak | kLammre | kLammer | kLammra |

Ytterligare exempel

1. Enstaviga: aaing, aar, bâN, baN (ben), bLæ, gräv, il, juN, lé (grind), möij, sjeeft, skår, tré (träd), öög.

2. Två eller flerstaviga: döngeN, e`mmer, peingel, stommeL.
3. Dito med tonvikt på två stavelser: â`krai'jd, â`LLmö'k, æssjä'L, bâ`nnrai'jd, bi`ssmå'N, fo`tspö`nn, gâ`ra-i'l, ka`ntto'r, mi`rslöi'j, möi`jskrâ'nk, sjö`ffaNi', söi`sgâ'N.

Anmärkningar

1. Kné kan även ha en avvikande böjning: kné, knett, kné, knéN. Även veatré (vedträ) har vanligen formen veatréN i pl.b.f.
2. Lokalt får bLæ och lé ofta ett d inskjutet i de bestämda formerna: bLæde, bLæda; lede, leda.
3. Hüvvü (huvud) sätter i de bestämda formerna in ett d: hüvvü, hüvvüde, hüvvü, hüvvüda.
4. Me`di (mid ja) – i-et övergår i de bestämda formerna till j, varför böjningen blir medi, medje, medi, medja.

4.3.1.4 Fjärde deklinationen

Plural ändas på -i i obestämd form och -jeN i bestämd form. Endast ett fåtal substantiv hör hit, samtliga utom sâN (son) femininer. Pluralformen -i torde vara mycket gammal och har i några fall praktiskt taget kommit ur bruk.

Grupp a omfattar några substantiv som slutar på konsonant. De feminina orden ändas i sg.b.f. på -a. Pluralformerna får grav accent.

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|----------------|---------|---------|----------|---------------------|
| Maskulint ord: | | | | |
| <u>sâN</u> | son | sâN | söNi | söNNjeN |
| Feminina ord: | | | | |
| <u>greN</u> | gran | greNa | greNi | greNN jeN |
| <u>reN</u> | åkerren | reNa | reNi | reNNjeN |
| <u>kwæN</u> | kvarn | kwæNa | kwæNi | kwaNNjen |
| <u>feeN</u> | fena | fe`Na | feNi | FeNNjeN (äv. feNeN) |
| <u>seeN</u> | sena | se`Na | seNi | SeNNjeN (äv. seNeN) |

Anmärkning: Särskilt kwæN synes ha förlorat sitt plural -i och böjs oftast enligt deklination 2 a (plural kwææN).

Grupp b omfattar några femininer som slutar på -ü (jfr deklination 3 Ba). Alla former har grav accent. I sg.b.f. är ändelsen -N.

| sg.ob.f. | rsp | sg.b.f. | pl.ob.f. | pl.b.f. |
|----------|------------|------------|----------|----------|
| bLödü | hjulskovel | bLödüN | bLödi | bLöd jeN |
| lödü | lada | lödüN(-oN) | lödi | lödjeN |
| stödü | kant | stödüN | stödi | stödjeN |
| trönü | trana | trönüN | tröNi | tröNNjeN |

Anmärkning: BLödü är den ursprungliga singularformen. Numera sägs dock oftast bLödi såväl i singular som plural, alltså böjning enligt deklination 3 Ba. Pluralformen lödi ersätts alltmer med lödü (deklination 3 Bb).

4.3.1.5 Femte deklinationen

Plural får ändelsen -er i obestämd form och -reN i bestämd form. I regel sker vokalväxling (o blir ö, a blir ä eller liknande). Deklinationen har påverkats av rsp. Man kan av vissa hithörande ord finna en äldre böjning, som praktiskt taget försvunnit ur bruk. Se anmärkning nedan.

Grupp a Maskuliner. Sg.b.f. slutar på -n (något på -en eller -N). Accenten är vanligen akut.

| <u>sg.ob.f.</u> | <u>rsp</u> | <u>sg.b.f.</u> | <u>pl.ob.f.</u> | <u>pl.b.f.</u> |
|------------------|------------|----------------|-----------------|----------------|
| <u>bonn</u> | bonde | bonn | bönner | bönnreN |
| <u>fot</u> | fot (lem) | fotn | fötter | föttreN |
| <u>bränn</u> | brand | bränn | brenner | brennreN |
| <u>stæ</u> | stad | stæn | städer | stædreN |
| <u>sæk</u> | sak | sæken | sæker | sækren |
| <u>bo`kstæv</u> | bokstav | bokstæven | bokstäver | bokstævreN |
| Något avvikande: | | | | |
| <u>bror</u> | bror | brooN | brör | bröreN |

Anmärkningar:

1. Enlig äldre pluralböjning skulle följande ord ha tillhört första deklinationen, fot (plural fo`ta, fo`taN), bränn (fortfarande så i konkret betydelse: brå`nna, brå`nnaN), stæ (plural stæa, stæaN), bokstav (plural bokstæva, bokstævaN).
2. Angående fær se deklination 1 c, anmärkning.

Grupp b Femininer. Sg.b.f. slutar på -a. Accenten är i regel akut.

| <u>sg.ob.f.</u> | <u>rsp</u> | <u>sg.b.f.</u> | <u>pl.ob.f.</u> | <u>pl.b.f.</u> |
|-----------------|--------------|----------------|-----------------|----------------|
| <u>ænn</u> | and | ænna | enner | ennreN |
| <u>hänn</u> | hand | hâнна | henner | hennreN |
| <u>ränn</u> | rand | râнна | renner | rennreN |
| <u>stränn</u> | strand | strâнна | strenner | strennreN |
| <u>tænn</u> | tand | tænna | tenner | tennreN |
| <u>spâng</u> | spång | spânga | spänger | spângreN |
| <u>stång</u> | stång | stånga | stätter | stångreN |
| <u>tång</u> | tång | tânga | tånger | tångreN |
| <u>bok</u> | bok | boka | bökker | bökkreN |
| <u>rot</u> | rot | rota | rötter | röttreN |
| <u>nått</u> | natt | nâtta | netter | nettoreN |
| <u>do`ter</u> | dotter | do`tra | dötter | döttreN |
| <u>djait</u> | get (djur) | djata | djetter | djettreN |
| <u>gnet</u> | gnet, lusägg | gnetta | gnetter | gnettreN |

Anmärkningar:

1. Dötter och döttreN kan ha både akut och grav accent. Enligt äldre böjning kan do`ter i plural heta do`ter, do`tren (deklination 3 Ba), och spång kan heta spåång, spångeN, (deklination 2 a).
2. Angående mor se deklination 2 a, anmärkning.

4.3.2 Kasus

4.3.2.1 Genitiv

Genitiv (ägarform) uttryckes i rsp i allmänhet med -s. Exempel: Pojkens fotboll, grisens klövar, trädens grönska, tidens längd. Denna "s-genitiv", i skm uttryckt med -s eller (efter vokaler och tjocka konsonanter) med -sj, förekommer där vanligen bara i

- a) sammansättningar,
- b) vissa stående uttryck,
- c) som beteckning på familj, bostad e.d.

Exempel till a: brölapps-fåLLtje, sörlanns-aigga, tjökks-döN, brosj-dotra, gåssj-nåtan och (med egennamn) Boströms-mærra, Me`les-koeN.

Exempel till b: (Fåra, ga deill eller kamma frå) djässtbåss, mærknes, saings, sjöss, skokks, stæss; e Härransj ovåsn, se himmelens bråttåm, dækkens sænning.

Exempel till c: Efternamn: Stenlünns (makarna eller familjen Stenlund), Norbåssj, Johå`nnsosNsj. Vid son-namnens vanliga motsvarighet på -sja (JoN-SjwåNNsja, Pår-JoNsja) bildas däremot genitiven genom att slut -a bortfaller, alltså: (dåri) JoN-SjwåNNsj, Pår-JoNsja.

Förnamn i genitiv utgör ofta familjebeteckning: På`resj, O`Las, JåNis (av JåNi = Johan), Ånndréasesj (ett e skjutes in mellan slut-s i t.ex. Ånndréas och genitiv-sj).

I övrigt bildas genitiv vanligen på något av följande sätt:

1. Genom sammansättning, utan något -s eller annan böjning.
Exempel: en mamma-paik, pappa-bökkseN, fus-hellka, ståll-tæke, stoL-baNa, boL-sjiva, OL-Asja-gåN, Ånnesj-Påsja-koeN.
2. Genom prepositionsuttryck (jfr i rsp *Taket på huset* i stället för *husets tak*). Prepositionen styr i regel dativ — se under Dativ.
Exempel: Dåm våra söNi åt åm Lææss (= Lars 'söner). He jer kåLLven båTTi kwigen (kvigans kalv). He jer duT ve föræse åt koåm (= kornas foder). Laingda oppa huseN (= husets längd).

3. Genom efterställning av det ord som betecknar ägaren. Detta sker antingen a) direkt eller b) förmedlat av ett pronomen, hânsj, hännasj eller däres – det sistnämnda både för plural och för neutrum singular. Även här står ägaren vanligen i dativ.

Exempel till a) I kaenn eint feinn ât skoN paitjâm (pojzens skor). Ve vaL ännâ betâLa löNa pi`gen (pigans lön). Dö kænn fäll lâN rissla græ`nnâm (grannens rissla). Med egennamn: kæppa n`Greta (=Gretas kappa), lönqNeN n`Lova (=Lovas lögner), hässtn âm JâNi (Johans häst).

Exempel till b) Huse hânsj KællsioN (= Karlssons hus), västn â hættn hânsj Joonk (Jonas väst och hatt), saitjen hâns hânlarâm (= handlarens säck); kLänninga hännasj Lina (= Linas klänning), vävsjéa hännasj mo`rrmoN (= mormors vävsked), boLe hännasj lärareinn (= lärarinnans bord); laika däres bâ`NeN (= barnets leksaker), bökkreN däres skoLbâ`Nâm (= skolbarnens böcker), sjia däres brörâm (=brödernas skidor).

4.3.2.2 Dativ

Dativ är en kasus form som inte längre förekommer i rsp, utom i några gamla uttryck, t.ex. man ur huse, i någons ägo, androm till varnagel, i Dalom. I t.ex. fornsvenskan och tyskan förekommer dativ med särskilda ändelser, och så är fallet även i Skelleftemålet. Dativändelserna håller dock på att försvinna genom uppblandning med rsp, och många dialekt talande, särskilt yngre personer, har inte längre känsla för "rätt och fel" på detta område.

4.3.2.2.1 Dativens ändelser.

Singular

- a) I maskulinum singular är dativändelsen -âm (efter obetonad vokal samt i några enstaviga ord på betonad vokal -Nâm).

Exempel: kær – kærâm, vaigg – vaidjâm, hässt – hässtâm, böij (elller bi) – biNâm, bro – broNâm, lo (loge) – loNâm, snjö – snjöNâm, maga – magaNâm; månn – månnâm, hâssj – hå`ssjâm, krâpp (kropp) – krâ`ppâm.

Vacklande mellan -âm och -nâm är t.ex. bLo och sjö – i plural dock endast sjö`âm, så även med bro`âm och lo`âm.

- b) I femininum singular är ändelsen efter de flesta konsonanter och efter lång bruten vokal -en. Efter kort obetonad vokal är ändelsen -n och efter L och r blir ändelsen -N (varvid L och r bortfaller). I båda dessa senare fall får de tvåstaviga orden bitryck på den senare stavelsen.

Exempel: piig – ât pi`gen, bok – däri boken, mjâLLk – nedi mjâ`LLken, smii – oppi smi`en, även smiin, stöuwü – einni stöu`wu*n, häsi – ünner hä`si*n, doter – nässt do`te*N, mærr

– oppa mæNN (eller mærrN), joL – deill joN (till jorden, d.v.s för att begravas).

I satsen "Hân skâ deill joN ât häLLjen" (Han ska begravas kommande helg) finns två femininer i dativ. Vilka?

Slutar ordet redan – i sg.ob.f. – på -n eller -N, blir det oförändrat i dativ. Exempel: kwæN – deill kwæN.

- c) I neutrum singular är ändelsen -eN och denna ändelse får grav accent.

Exempel: boL – ünner boLeN, haij – oppi haijeN, tæk – oppa tækeN (tætjeN), låkaN – einni låkaNeN, kné – knéeN, bLæ – bLæeN, baN (ben) – baNeN, bân – bânNeN, måN (moln) – måNeN. Något avvikande: hüvvU – hüvvUdeN.

Märk! Årstiderna hösst, veinter etc. är maskuliner men torde en gång ha varit neutrer – i varje fall böjs de som neutrer i dativ. Exempel: ât hö`ssteN, frâ vei`ntreN, deill vo`reN.

Plural

I plural är dativändelsen -âm, vare sig det gäller maskulinum, femininum eller neutrum. Ord som i pl.b.f. har ändelsen -jeN behåller detta j i dativ, som därmed ändas på -jâm. I regel är accenten grav.

Exempel: kæra (pl.ob.f.) – ât kærâm, piig – deill pigâm, lödi (b.f. lödjeN) – einni lödjâm, möij – na möijâm, sko – nedi sko`âm (akut accent i både singular och plural).

Även pluraler med enstavig stam, slutande på vokal, får ändelsen -âm (ej -nâm). Exempel: – se exemplen sjö`âm, bro`âm och lo`âm ovan under singular maskulinum.

OBS! Dativändelsen läggs, i de fall den bestämda formen skiljer sig från den obestämda, till den bestämda formens stam.

Exempel, singular: skog (ob.f.) – skojen (b. f.) – sko`jâm (dativ), röigg – röidjen – röi`djâm, aaink – aaintja – ai`ntjen, småg – småje – små`jeN.

Exempel, plural: fLeeikk – fLeitjeN – fLei`tjâm, vaigga (väggar) – vaidjaN – vai`djâm (vacklande, även vai`ggâm).

4.3.2.2.2 *Dativens användning.*

Dativ används i skm enligt följande.

1. Efter prepositioner. De flesta prepositioner "styr" alltså dativ, särskilt sådana som betecknar befintlighet (att något är, befinner sig någonstans).

Exempel på prepositioner: â, ât, deill (till), däri, för, föri, lævve (i lag med), mela (mellan), ve (med), äätt (efter). Se för övrigt under Prepositioner. Hit kan också väderstrecken räknas, när de betecknar befintlighet, t.ex. awsti, noLa, vâsstet, söi.

Att särskilt notera är att vissa prepositioner ibland styr dativ, ibland en form som är = grundformen men får anses vara objektsformen akusativ. Det gäller sådana prepositioner som kan beteckna såväl befintlighet som riktning. I en sats där befintlighet avses följs prepositionen av dativ, avses riktning tillsätts ingen särskild ändelse utan substantivet förblir i sin grundform.

Exempel: Prepositionen nea (nere på, ner på). Däm voor nea isâm (maskulinum dativ) a skrekke = de var nere på isen och åkte skridsko. Dâ djekk jig â nea isn (vanligen bestämd form) = då gick jag också ner på isen.

Prepositionen oppi (uppe i, upp till): Hân ærrbait oppi Boliin (femininum dativ) . HoN for oppi Bolia (grundform).

En förteckning över flertalet "dubbelstyrande" prepositioner jämte ytterligare exempel ges under rubriken Prepositioner.

2. Efter ett flertal myckenhets- eller måttsord. Så med möitje, lite, meinner, meinst, mar, mässt, na, noâ, nålta, en hop â, füllt â, samt düssaN, tjåg, ââN (alnar), kæænn (kannor), skâLpünn (skålpund), sjel (skäl), liter, kilo.

Exempel: möitje fLöuwjâm (mycket flugor), lite snaisâm (få sädesskyllar), nallta potætâm (lite potatis), na sjirâm (några skator), e düssaN pännâm (ett dussin pennor), tjwå kilo leinnbâram (två kilo lingon).

Så kallade ämneshamn, såsom mjâLLk, vættN, smör, kæffi, hajj, lüfft, vilka inte har någon plural form, får ingen dativändelse efter myckenhetsorden.

3. Efter några adjektiv (och adverb), särskilt sådana som anger ett visst förhållande till någon (något). Sådana adjektiv är lik, olik, lidi (lydig), sjilldü (skyldig), vâN, ovâN. Exempel på adverb: ner (nära), ogått (missunnat).

Exempel: paitjenn jer lik færâm, männ olik mooN = pojken är lik fadern men olik modern. He jer eint ogått bâNâm sova = det är barnen väl unnat att sova. Hân vær sjilldü grænnâm hünnræ kroon = han var skyldig grannen hundra kronor. I jer vâN smâbâNâm = jag är van vid småbarn.

Hit kan väl även räknas utropet vä'lise, (till exempel väLise deg, väLise hânâm, väLise fleikken!) med den längtansfulla, smått avundsjuka innebörden Du är lycklig du! etcetera.

4. Efter en rad verb, främst sådana som innebär tjänst eller närmande till någon. Sådana verb är djaait (geta, valla), djiva (ge), fâLi (följa), jââLp (hjälpa), laait (leta), leer (lära någon), pææss (passa någon), tæækk (tacka någon), tjeeN (tjäna någon), siit (sköta om), sjwåra (svara någon), skåka, steeill (utfodra), tro, veNi (vänja någon), väänt (vänta någon). Vidare uttrycken djera (nægâm) gLae, gått, iilltt.

Exempel på uttryck: djaait koám, djiva fâram haije (hö), fâli fâ`Lâm (följa spåren), jáâLp grænnâm, laait hâsstâm, "leer gammhünnâm seitj" (lära gammhunden sitta – ordstäv), siit bâNâm, skâka skâllâm (skaka på huvudet), steeill krâkâm, tjeen stætâm, veNi paitjâm ætt ... (vänja pojken att ...).

5. I vissa s.k. adverbiella uttryck, som i regel anger sättet på vilket något göres. Exempel: â firâm fotâm = på alla fyra, hân for trâa kreï`ngâm = han började trampa med små, snabba steg, lai`tâm vær vägen opLoge = bitvis (vissa sträckor) var vägen oplogad, kæN djekk lâ`ngâm = karlen (mannen) gick med långa steg, strü`kkâm (strüttjâm) vær hoN ve full sânn = stundtals (stund vis) var hon vid full sans, ve hâ före hälsj oppâ je sâmm tje`ttâm = vi har börjat hälsa på er rätt ofta, hæmm tjâT ve to`mmâm = hem körde vi utan lass (egentligen tomt).

6. I ortsnamn som i många fall får dativändelse. Oftast gäller detta namn som i rsp slutar på t.ex. -by, -fors (maskulinum), -lid, -mark (femininum), -berg, -sel (neutrum). Exempel: nedi HednsbiNâm, oppa Fei`nnfâ`ssjâm, deill Jörâm (Jörn), däri Bâ`rrjli`n (Bergliden), dâra KLü`tmæ`rrken, uta GrâbârrjeN, oppi Fei`nnse`leN, nea Me`leN (Medle).

4.3.2.3 Vokativ

Vokativ kallas den särskilda form av ett substantiv som användes vid anrop (tillrop). I riksspråket förekommer den endast i äldre religiöst språk, och där genom påverkan från latinet och grekiskan. När det i psalmer heter "O Jesu, bliv när oss ..." och "O Kriste, oss benåda ...", så är namnformerna Jesu och Kriste vokativer av Jesus respektive Kristus. I Skelleftemålet finns några exempel på gamla vokativer. Det är i regel fråga om personer (någon gång husdjur som man kan tänkas tillropa) och flertalet står i plural. Accenten är grav.

Det är lättast att finna vokativen i Skelleftemålet genom att framför denna tänka sig anropet "H`arrje" (hör ni) eller "Ha`DDü" (hörd du).

Exempel, singular:

(HaDDü) fLeikka, steinta, kweinna! Som synes är vokativändelsen i dessa feminina ord = bestämda artikeln (-a)

Maskulina ord i sing. får, när de brukas i vokativ, ingen ändelse alls. (HaDDü) paik, kær!

Exempel, plural:

(Harrje) pæppe, mamme, færrfære (far, mor och andra äldre tilltalas i regel je (= I, ni) och behandlas därmed vid tilltal som pluraler) paikar, kærar, fLeitje, steinte, kweinne, bâNe! Till husdjur: hâsstar, mærrer, fâre, koe, kætte!

4.3.2.4 Egennamn

Förnamnen föregås i skm allmänt av ett slags artikel: n'⁴ (eller en) i maskulinum och a i femininum. Ursprungligen torde denna egennamnsartikel ha varit ett pronomen: n' = han, a = hon – motsvarigheter till detta finns i t.ex. norskt allmogemål. Egennamnsartikeln brukas, utom framför förnamnen, framför orden fær och mor samt vid husdjurs egennamn (n' BrüNNte, a Päla).

Om namnet föregås av en preposition som styr dativ, kommer det att stå i dativ, och därmed ändras egennamnsartikeln, så att ett maskulint namn får artikeln ám och ett feminint namn artikeln n' (sannolikt kort former av honom och henne) enligt följande:

| Genus | Grundform | Dativ |
|------------|--|---|
| Maskulinum | He vær <u>n'</u> <u>OLa</u> sám kámme á djekk. (Det var Olov som kom och gick.) | I djekk rett mot <u>ám Ola</u> . (Jag gick rakt mot Olov.) |
| | Hân jer sám knöij nö, <u>n'</u> <u>JâNi</u> . (Johan, han är rätt kry nu.) | Ve hædd vöre deill <u>ám JâNi</u> . (Vi hade varit till Johan.) |
| | <u>A LiNa</u> ler vara bræno sjuk. (Lina lär vara ganska sjuk.) | Dâ val ve gâ deill <u>n'</u> <u>LiNa</u> . Då måste vi gå till Lina [och hälsa på].) |
| | Hæ dü tråffe <u>a Tekla</u> ? (Har du träffat Tekla?) | I vær nesst <u>n'</u> <u>Tekla</u> i går. (Jag var hos Tekla i går.) |

Vad som tidigare sagts om adjektiv och verb som styr dativ gäller även för egennamn. Exempel: Hon jer se lik ám Pääll. I gæv (av djiva) n' Lova en kápp kæffi.

4.4. Articklarna

4.4.1 Obestämda artikeln

Den obestämda artikeln utgörs i singular av de obetonade orden en och ett i rsp, medan detta saknar obestämd artikel i plural.

I skm är obestämda artikeln i singular en eller n' för maskulinum och femininum och e för neutrum. Exempel: n' hæsst, en tjåling, e bân.

I plural förekommer som obestämd artikel a eller â. Ofta brukas detta även i betydelsen ett par, en omgång. Exempel: I

⁴ Jag anser att det borde skrivas 'n eftersom apostroftecknet (') används för att beteckna (i uttalet) utelämnat tecken, det vill säga i detta fall tecknet e. (Lennart Kågedal)

hæ tjöfft me a sko (ett par skor) . Han hæ vöre â lâNNT se a skakkeL (ett par skacklar).

Särskilt framför utrop och frågor kan a (â) motsvara det svenska talspråkets ena. Exempel: He jer a vällidia bækka utve äLLven (ena väldiga backar). Vå jer häddena för a tættar (för ena tattare).

4.4.2 Bestämda artikeln

Den bestämda artikeln kan i rsp vara såväl fristående (orden den, det och de) som slutartikel (-en, -n, -et, -t i singular och -na, -en, -a i plural).

I skm användes den fristående artikeln mycket sällan (och utgörs när den förekommer av dänn och de), varför vi här brukar benämningen bestämd artikel enbart om slutartikeln.

Den utgörs i singular av -en, -n, -N för maskulinum, -a, -N för femininum och -e för neutrum.

I plural utgörs den av -a, -aN, -N, -eN i maskulinum, -eN, -jeN i femininum och -a i neutrum.

Exempel på bestämda artikeln - se under substantivets deklinationer.

Angående dativformens bestämda artikel (= dativändelsen) se under Dativ.

4.4.3 Bestämda artikelns användning.

Skm brukar den bestämda formen, och därmed den bestämda artikeln, i många sammanhang där rsp har obestämd form. Så är t.ex. fallet

- a) vid substantiv i s.k. totalitetsbetydelse, dvs. där hela arten eller slaget avses.

Exempel: hâagg vén = hugga ved (arten ved, ved över huvudd taget), tjääN smöre = kärna smör (inte något visst smör utan smör över huvud taget), slå â rääfs haije = slå och räfsa hö, hövel bréeN = hyvla bräder, eta välingen, grötn, pälltn = äta välling, gröt, palt, dreeikk vættne, mjâLLka = dricka vatten, mjölk, böhöv jâLLpa, pâNinga = behöva hjälp, pengar, maait djädda â abbaN = meta gädda och abborre, he jer gått åmm fâLLtje, tålln, bära, snåttreN = det är gott om folk, tall, bär, hjortron.

- b) vid genitiv, där det ägda i regel står i bestämd form.

Exempel: OL-Asja-hässtn eller Hässtn hânsj OL-Asja = Olov Erikssons häst. Mamma-hættn eller Hættn hânnasj mammen = mammas hatt. Laika däres bâNâm = barnens leksaker.

Som synes av de två senare exemplen står även ägaren ofta i bestämd form, vanligen dativ. För flera exempel, se under Genitiv.

- c) vid åtskilliga tidsuttryck (ofta med preposition följd av dativ).

Exempel: He hénne i fjoL åm hösstn = det hände i fjol höst. I kåmm åt sönnæjåm = jag kommer på söndag. Ve skå dit åt nöij-åreN = vi ska (åka) dit till nyår. – Högtider som juL, pååsk, peinnesj är i regel oböjliga .

- d) vid vissa uttryck om sjukdomar.

Exempel: HoN hæ draije oppå se lüngsotn = ... ådragit sig lungshot. Paitjen hæ tjekehåsstå, hüvvüværtjen = po jken har rethosta, huvudvärk. I håll å få fråsan = jag håller på att få frossa.

- e) i ett fåtal efternamn, t.ex. de som slutar på -bäri (-berg), några enstaviga "naturnamn" samt (efter preposition och med dativändelse) sådana tvåstaviga som slutar på betonat -én eller -in.

Exempel: Äbäri_n = Åberg, HåLLmbäri_n = Holmberg, BLöjs_n = Bleus, Björrken = Björk, Wærrjen = Warg; (deill) NoréNåm = (till) Norén, RådiNåm = Rhodin, SjödiNåm = Sjödin.

4.5. Adjektiv

När ett adjektiv hör samman med, "bestämmer", ett substantiv, får det dels samma genus (maskulinum, femininum eller neutrum), dels samma obestämda eller bestämda form som detta substantiv. I skm blir adjektivets böjning vidare beroende på om det står självständigt eller förenat (med sitt substantiv). Självständigt står det framför allt när det utgör predikatsfyllnad (d.v.s. förenas med substantivet genom verben är, var, varit, blir, blev, kallas m.fl.).

Exempel:

| | | |
|---------------|----------------------|--------------------------|
| Självständigt | Bånne jer stät | Bandet är starkt. |
| Förenat | He vær e stät-e bänn | Det var ett starkt band. |

Förutom böjningen efter substantivet kan adjektivet kompares och och i många fall även substantiveras. Se under Komparation och Substantivering.

4.5.1 Adjektivets obestämda form

4.5.1.1 Självständigt adjektiv

Som självständigt har adjektivet vanligen tre former: den första i maskulinum och femininum, den andra i neutrum och den tredje i plural.

Böjning 1.

Neutrum fås av maskulinformen genom tillägg av -t eller -T, plural genom förlängning och brytning av stamvokalen. Hit hör de allra flesta enstaviga adjektiven samt de tvåstaviga som slutar på -el, -L och -er. Dessa tvåstaviga har i plural föga förlängd vokal, i stället ändras den akuta accenten till grav.

Exempel:

| Maskulinum & femininum | Riksspråk | Neutrum | Plural |
|------------------------|-----------|---------|---------|
| ægg | avig | æggT | æægg |
| dröuw | dryg | dröuwt | drööw |
| hüll | sparsam | hüllt | hüüll |
| pjeN | svag | pjeNNT | pjeeN |
| slög | händig | slögt | slöög |
| ainkel | enkel | ainkelt | ai`nkel |
| dübbeL | dubbel | dübbeT | dü`bbeL |
| mæger | mager | mægeT | mæ`ger |

Smärre avvikelser ifråga om neutrum:

- Om första formen (maskulinum och femininum) slutar på vokal eller diftong, får neutrum ändelsen -tt: brâ – brâtt, dö – dött, sljö – sljött, laij – laitt, nöij – nöitt.
- Om första formen redan slutar på -tt blir båda formerna lika: jett – jett, sljett – sljett, trött – trött.
- Om första formen slutar på -L eller -r, sammansmälter dessa med neutrumformens -t till -T eller -TT: fuL – füTT, guL – guT, kLâr – kLâT, tjwär – tjwäT (som adv. tjwäTT), stor – stoTT.
- Om första formen slutar på -ssk eller -sjk, bortfaller k framför neutrumändelsen -t: frissk – frisst, dössjk – dösjt, fässjk – fäsjt.
- Om första formen slutar på -rk, -rm eller -rp, bortfaller k, m och p när neutrumändelsen -t tillsättes, och denna förvandlas då till -T, och vokalen blir lång: mörrk – möT, stärrk – stäT, værrm – væT, skærrp – skæT.
- Om första formen slutar på -uk eller -up (-op), kommer neutrum att sluta på -ükkT, respektive -üfft (-offt): mjuk – mjükkT, sjuk – sjükkT, djup – djüfft, skrup – skrüfft, grop – grofft.
- Många ord som i första formen slutar på enkel konsonant efter lång vokal, förkortar vokalen och fördubblar konsonanten i neutrum: bruN – brüNNT, gaN – gaNNT, gres – gresst, hög – hökkt, jus – jüsst, skriN – skriNNT.
- Vissa adjektiv har vokalväxling i neutrum: dir – duT, go – gått, lik – lekkt, törr – tåT. Denna växling anges i ordlistan.

I samtliga dessa adjektiv (a–h) bildas pluralformen regelbundet (av första formen som får lång bruten vokal och/eller grav accent). I några ord, t.ex. bLâ och grâ, sker dock knappast någon vokalförlängning i plural: slippsn vær blå – strompeN voor bLâ (eventuellt bLââ).

Böjning 2.

Den första formen (maskulinum och femininum) och pluralformen är lika. Neutrum bildas av första formen genom tillägg av -t. Hit hör flertalet två- eller flerstaviga adjektiv. De tvåstaviga har med få undantag grav accent. Störst är grupperna som slutar på -li och -ü.

Exempel

| Maskulinum & femininum | Riksspråk | Neutrum | Plural |
|-----------------------------------|------------------|----------------|---------------|
| <u>aintjeli</u> | ynklig | aintjelit | aintjeli |
| <u>bLeihli</u> | leende | bLeihlit | bLeihli |

Fler exempel på -li: baNNsjli, hærrmeli, låssteli, mæssli, lämpeli, odjüssjli, omaijeli, onneli.

| Maskulinum & femininum | Riksspråk | Neutrum | Plural |
|-----------------------------------|------------------|----------------|---------------|
| <u>djörrjü</u> | gyttjig | djörrjüt | djörrjü |
| <u>föLü</u> | färdig | föLüt | föLü |

Fler exempel på -ü: djerü, fawskü, frawdü, grädü, krokü, nawdü, skrenü, snârü, tjeckrü, tjetü, tægü, töLü.

| Maskulinum & femininum | Riksspråk | Neutrum | Plural |
|-----------------------------------|------------------|----------------|---------------|
| ænndjelägen | angelägen | ænndjeläget | ænndjelägen |
| fåålln | händig | fållent | fåålln |
| luudn | luden | luudnt | luudn |
| ässjtjen | tam, tillgiven | ässjtjent | ässjtjen |

Adjektiv som i första formen slutar på -n, kan bilda neutrumformen på något varierande sätt.

Exempel: ludet eller luudnt, ässjtjet eller ässjtjen.

Böjning 3.

Oböjliga, med alla tre formerna lika, är ett stort antal adjektiv, bl.a. alla som i första formen ändas på -üt. Accenten är grav. Exempel: bekkLüt, grinüt, kaerüt, skækkrüt, tapüt, tjörrmüt, weküt.

Hit hör även participer (se Verb, underrubrik Participen), som brukas som adjektiv. Även här är accenten grav.

Exempel: drämmne, dammne, fånne, ograide, oppställd, râssan, övervänt.

Övriga oböjliga – några exempel: â`Nsjö'Nsj, bræ, djä`rave, ei`n-fö'tt, gälli, gælant, knöle, livat, löije, sæ`mm-â`ller, sto`r-sei'nnt.

Oregelbunden böjning

Ordet för liten böjs oregelbundet. Betonat böjs det liitn, litte, smâ. Obetonat: littn, litte, smâ. I sammansättningar och som substantiverat (mer om detta senare) förekommer två ord för lill- (lillen), nämligen det äldre leihl- (leihln) och det yngre leill- (leilln). Som sammansättningsled böjs de inte. Exempel: leihl-paitjen, leihl-steinta, leihl-bâNe (eller leill-paitjen, leill-steinta, leill-bâNe).

Saknad neutrumböjning

Ett antal adjektiv saknar neutrumböjning, och det innebär att de endast brukas i maskulinum (femininum) och plural. I neutrum tillgriper man då omskrivning eller något liktydigt adjektiv som kan böjas. Jämför ordet rädd i riksspråket.

Exempel: âll (trött) – âäll (pl.), æri (arg) – ææri, fLut (flink) – fLuut, jut (ful) - juut, stæ (istadig) – stææ.

4.5.1.2 Förenat adjektiv

Förenat med sitt substantiv (när detta står i obestämd form) kan ett adjektiv i skm bli på två sätt som sällan har direkt motsvarighet i rsp.

4.5.1.2.1 Sammanfogning med huvudordet

Adjektivet i sin oböjda form (maskulin eller feminin form sammanfogas helt enkelt med det substantiv det bestämmer. Substantivet står i obestämd form, både i singular och plural

Exempel: En blöt myr = n`bLawt-mir, en gammal ungmö = en gammeL-steint, en stor ståtlig man = en stor-grænn-kær, tre svarta hästar = treij sjwâTT-hässta, några frusna stackare = næger früssn-stækkara.

Denna sammanfogning är särskilt användbar i de fall då adjekti-vet, enligt ovan, saknar neutrumböjning. Exempel: Ett istadigt kreatur = e stæ-kräk, ett argt svin = e æri-sjwiN.

4.5.1.2.2 Sammanfogning med artikel

I stället för att sammanfoga adjektivet och dess substantiv kan man sätta in en obestämd artikel mellan dem. Då denna artikel uttalsmässigt verkar nära höra samman med adjektivet, ligger det nära till hands att betrakta den som en ändelse till detta och därför sammanskriva dem. Lyssnar man närmare på uttalet, märker man dock att det är fråga om en obestämd artikel och inte om en böjningsändelse. Jag har som en medelväg valt att foga artikeln till adjektivet medelst ett bindestreck. Obestämda

artikeln i skm är, såsom tidigare nämnts, en eller n' i maskulinum och femininum, e i neutrum och a (â) i plural.

Exempel:

En stor pojke = en stoN paik (egentligen stor-n paik – men r sammansmälter med n till N), ett stort barn = e stoTT-e bâN, stora barn = (â) stoor-â bâN. Den långa brutna vokalen i pluralformen förkortas något och bör kunna betecknas med en vokal (stor-â bâN).

En djup källa, djupt vatten, djupa sjöar = en djup-en tjeell, e djüfft-e vættN, djuup-â (eller djup-â) sjöa.

HoN hædd taije oppå se e guT-e förrkLé, en rö-n bLus åsse bruuN-a sko = ... ett gult förkläde, en röd blus och så bruna skor.

Märk! I singular kan denna "påhängda artikel" ibland falla bort, däremot aldrig i plural. I singular kan det sålunda heta antingen "I hæ tjöfft me e nöitt-e kLewärrv (... en ny kostym) â en nöij-en hætt (... en ny hatt)" eller "I hæ tjöfft me e nöitt kLewärrv â en nöij hætt" – även om den förra satsen låter naturligare. Däremot kan det i plural bara heta "Hån to oppå se (â) töörr-a våânnt männ bLaawt-a stroomp = ... torra vantar men blöta strumpor. TaLför-a kweeinn hå mässte fått tösstlâtn-a kæra = talföra kvinnor har mestadels fått tystlåtna män.

4.5.2 Adjektivets bestämda form

I rsp föregås adjektivet i sin bestämda form vanligen av orden den, det eller de (som då brukar kallas bestämd fristående artikel). Exempel: Den röda stugan, det stora fönstret, de tjocka tallarna. Någon ordagrann motsvarighet till denna formulering förekommer sällan i skm (se dock nedan under 2 a).

1. I stället sammanfogas adjektivet i obestämd, maskulin singularform med det substantiv det bestämmer, och detta substantiv sättes i bestämd form, såväl om det är fråga om singular som plural. Ovannämnda tre exempel lyder då: rö-stöuwoN, stor-fönstre, tjâc-tållaN.

Sammanfogning sker vanligen även om adjektiven (attributen) är två (eventuellt tre). Exempel: Den stora, röda byggnaden = stor-rö-böNinga, den gamla, fula gumman = gammeL-fuL-tjälinga, det lilla, mjuka lammet = leill-mjuk-lamme, de nya helgdagskläderna = nöij-häTas-klea.

Ytterligare exempel på vanliga sammanfogningar: fössjt-ganga, sisst-åre, vækker-vere, raingeN-sammaN, nöij-strompeN, wit-hellka, sjwâTT-kLänninga, stössjt-pait jen, meinst-bâNe.

2. Någon gång kan en formulering förekomma, som liknar den i rsp, så att adjektivet och dess substantiv är skilda åt och

föregås av fristående artikeln dänn eller de. Detta kan förekomma

- a) i vissa högtidligare och av bokmålet påverkade vändningar i sådana fall där adjektivet ska betonas samt i vissa utrop.

Exempel: de kungLia slätte, dänn sjwänsjka fLæggan, de dåLia tideNa, de stækkasj bâNa, de ærrmade fåra! stora gammLakæN (utan artikel).

- b) i vissa uttryck som innebär en rätt hög grad, ett "ganska" eller "bara", som antingen begränsar eller betonar egenskapen (adjektivet). Adjektivet får i dessa uttryck ändelsen -e och grav accent.

Exempel: gode bitn = en bra stor (ganska lång) bit, bræde stöitje = ett bra nog (ganska) stort stycke, store kæN = en ganska stor karl (vanligen berömmande om pojke), tonge læsse = ett rätt tungt lass, bLæe mjâLLka = bara blåmjölken (skummjölken), raNe vættne = bara rena rama vattnet, rette såTTN = rätta sorten (ironiskt).

Märk att motsvarande uttryck i rsp ofta har obestämd form.

På samma sätt användes och böjs adjektiven hal (hel) och hâLLv (halv). Exempel: he to-åm hâLLve dæjen, männ då hædd'n lesse ut hale boka = det tog honom halva dagen, men då hade han läst ut hela boken.

4.5.3 Adjektivets substantivering

Då ett adjektiv i rsp användes för att beteckna personer eller ting (det står då i bestämd form och med fristående artikel) och därmed fungerar som ett substantiv, sägs det vara substantiverat. Exempel: Den gamle, det vackra, de fattiga.

I skm substantiveras ett adjektiv genom ändelserna -en, -n, -N i sing. maskulinum, -a (-Na) i femininum, -e (-Ne) i neutrum och -eN i plur. Dessa ändelser läggs till den obestämda maskulinformen.

Exempel:

| Adjektiv i rsp | Singular | | | Plural |
|---------------------|----------|---------|---------|------------|
| | Mask. | Fem. | Neutrum | |
| (svart) | sjwâTTN | sjwâTTa | sjwâTTe | sjwâTTeN |
| (gul) | guuN | guLa | guLe | guLeN |
| (stor) | stooN | stora | store | storeN |
| (gammal) | gammeN | gammLa | gammLe | gammLeN |
| (ny) | nöijen | nöija | nöije | nöijeN |
| (krokig) | krokü*n | kroküNa | kroküNe | krokü(N)en |
| (liten) | leeilln | leilla | leille | smâeN |
| (d:o äldre form) | leeihln | leihla | leihle | smâeN |

Anmärkningar:

1. GammeN och sjwâTTn med deras böjningsformer uttalas både med akut och grav accent. Övriga har grav accent.
Exempel: VeLLken â kâLLva skâ dö tjööp, wiitn heller sjwâ`TTN = vilken av kalvarna ska du köpa, den vita eller den svarta? Ve hædd spänned för Sjwâ'TTN = vi hade spänt för Svarten (som namn akut accent).
2. De maskulina substantiverade formerna användes i benämningar på t.ex. djävulen: dänn oonn (onde), ha`Le*n (den hårde).

När adjektivet substantiveras får det i förekommande fall även dativändelse. Detta framgår t.ex. av ordstävvet "StoTT ve storâm fâLi â smått ve småâm gâ" = stort följer med de stora och smått går med de små (ungefär : lika barn leka bäst)

Även de komparerade formerna (se nedan under Komparation) substantiveras med samma ändelser – i komparativ får dock pluralen alltid -NeN i stället för -eN. Accenten är i regel grav (i komparativ maskulinum med bitryck på ändstavelsen).

Exempel:

| Adjektiv i rsp | Singular | | | Plural |
|-------------------|------------|-----------|-----------|------------|
| | Mask. | Fem. | Neutrum | |
| Komparativ: | | | | |
| (större) | stö`rre*n | störreNa | störreNe | störreNeN |
| (mindre) | mei`nnre*n | meinnreNa | meinnreNe | meinnreNeN |
| (yngre) | öi`ngre*n | öingreNa | öingreNe | öingreNeN |
| (äld re) | e`llre*n | ellreNa | ellreNe | ellreNeN |
| Superlativ: | | | | |
| (störst) | stösjtn | stösjta | stösjte | stösjteN |
| (minst) | meinstn | meinsta | meinste | meinsteN |
| (yngst) | öingstn | öingsta | öingste | öingsteN |
| (äldst) | ellstn | ellsta | ellste | ellsteN |

Anmärkningar:

1. De mindre och De minsta kan (utom meinnreNeN och meinsteN) också heta smedreNeN och smessteN, utgående från komparationsformerna av smâ.
2. Ett superlativ, föregånget av dänn eller de och följt av ett substantiv, får ändelsen -e. Exempel: dänn stösjte kær, dänn vækkreste kweeinn, de snälleste bân i vaiit åmm (den störste man, den vackraste kvinna, det snällaste barn jag vet om).

4.5.4 Komparation

Att böja ett adjektiv så att det betecknar egenskapen i högre eller högsta grad, kallas att komparera adjektivet (även många adverb kan kompareras). Den högre graden kallas komparativ och den högsta superlativ.

Exempel: Snäll, snällare (komparativ), snällast (superlativ); hög, högre, högst; sansad, mer sansad, mest sansad.

För skm gäller:

1. Med ändelserna -are och -est kompareras de flesta enstaviga adjektiven samt en del tvåstaviga, t.ex. de som slutar på -el och -er (där ändelsens e bortfaller).

Exempel:

| Grundform | Betydelse | Komparativ | Superlativ |
|------------------|------------------|-------------------|-------------------|
| <u>flut</u> | snabb, rask | fLutare | fLutest |
| <u>go</u> | god, läcker | goare | goest |
| <u>slöuw</u> | slug | slöuware | slöuwest |
| <u>törr</u> | torr | törrare | törrrest |
| <u>veinn</u> | vind, sned | veinnare | veinnest |
| <u>ainkel</u> | enkel | ainklare | ainklest |
| <u>mæger</u> | mager | mægrare | mægrest |
| <u>vækker</u> | vacker | vækkrare | vækcrest |

2. Flertalet två- eller trestaviga adjektiv på -li, -ti, -sæmm och -ækkti får ändelsen -are i komparativ men bildar superlativ med ordet mässt (någon gång ändelsen -ast).

Exempel:

| Grundform | Betydelse | Komparativ | Superlativ |
|-------------------|------------------|-------------------|--|
| <u>bLeihli</u> | leende | bLeihliare | mässt bLeihli |
| <u>kåNNsjti</u> | konstig | kåNNsjtiare | mässt kåNNsjti (eller <u>-ast</u>) |
| <u>âLLvesjæmm</u> | allvarsam | âLLvesjæmmare | mässt âLLvesjæmm |
| <u>döingækkti</u> | dyngsam | döingækktiare | mässt döingækkti |

Även ett och annat tvåstavigt adjektiv *på -ü kan ta komparativform på -are, t.ex. frawdü – frawdüare, krokü – kroküare, men vanligen kompareras de med mar och mässt enligt följande stycke.

3. Med orden mar och mässt (mer och mest) kompareras övriga två- och flerstaviga adjektiv.

Exempel:

| Grundform | Betydelse | Komparativ | Superlativ |
|------------------|------------------|-------------------|-------------------|
| <u>bekklüt</u> | fumlig | mar bekkLüt | mässt bekkLüt |
| <u>fåålln</u> | händig | mar fåålln | mässt fåålln |
| <u>ograide</u> | hoptrasslad | mar ograide | mäss +. |

4. Oregelbunden komparation har rätt många vanliga adjektiv, oftast sådana som är oregelbundna även i rsp;

Brae – bätter – bässt, dåLi – sämmer – sämst, gammal – eller – ellst, grop (grov) – gröver – gröffst, hög – höger – höckst, låg – leger – lekkst, lång – länger – längst, liitn/littn – meinner – meinst, möitje – mar – mässt, ong (ung) – öinger – öingst,

onn/faeli –värre – vässjt, små – smeder – smesst (superlativ saknas i rsp), stor – större – stössjt, tong (tung) – töinger – töingst.

Anmärkningar

1. Bätter har en gammal dubbelform veiller. Exempel: tåLa â veiller = tala bättre, dv.s. tala riksspråk i stället för landssmål.
2. Vækker har utom komparativformerna vækkrare och vækkrest även formerna feger och fekkst.
3. Adjektivet æri (arg) kompareras med mar och mässt, medan komparativformerna ærrjare och ærrjest har en helt annan innebörd, nämligen duktigare och duktigast. Exempel: N' OLa jer ærrjare ærrbeskær än n' Pääll, men n' Joonk jer ærrjestn (substantiverat) â bröråm = Olov är duktigare arbetskarl än Per, men Jonas är den duktigaste av bröderna.

4.6. Räkneord

4.6.1 Grundtalen

Grundtalen svarar på frågan Hur många?. De är ain/aitt, tjwå, treij, fiir, fämm, saiks, sju, âått, neeij, teeij, ällva, tåLLv, trättaN, fjoTTaN, fämmtaN, saikstaN, sjöttaN, æTaN, nittaN, tjugü, tjuain etc., trätti, föTTi, fämmti, saiksti, sjütti, ätti/ätetti, nitti, hünre.

Grundtalen böjs sällan, dock i t.ex. baigge tjwåen, âåll treijeN. Själva siffrorna är femininer och böjs enligt deklination 3 Ba. Undantag är sedlarna fäämm och teeij, som böjs som maskuliner enligt deklination 1 a (pluralis bestämd form av fäämm dock oftast fämmeN i st.f. fämmanN).

4.6.2 Ordningstalen

Ordningstalen svarar på frågan Vilken i ordningen?.

De har dels en kortform, som brukas för sammanfogning med substantiv, dels en självständig, fristående form som böjes.

- c) Kortformen: fössjt-, (ænn-), tredi-, fjöl- fämmt- sjett-, sjuent-, åttent-, neijent-, teijent-, älft-, tåLft-/tåTT-, trättant-

Exempel: fössjt-gånga, ænn-dæn, tredi-fLeikka, fjöl-paitjen, æTant-åre.

Kort formen ænn- brukas sällan – i stället står ordet ænn fritt framför sitt substantiv och kan böjas.

Exempel: He jer æænn paitjen, ænnar dotra, ænn bâNe dæres.

- d) Självsständiga formen har likartad användning som substantiverade adjektiv och böjs som dessa. I regel läggs alltså till

kortformen ändelserna -n (maskulinum), -a, -na (femininum), -e, -ne (neutrum), -eN (plural).

Exempel:

| Riksspråk | Maskulinum | Feminum | Neutrum | Plural |
|------------------|-------------------|----------------|----------------|-----------------|
| den första | fö`sjt <u>n</u> | fösjt <u>a</u> | fösjt <u>e</u> | fösjt <u>eN</u> |
| den andra | æænn | a`nnara | ænn(e)re | ænnreN |
| den tredje | tre`din | tredina | tredine | tredjeN |
| den fjärde | fjöön | fjö`La | fjöLe | fjöLeN |

Anmärkningar:

1. Vid angivande av datum följs i regel riksspråket.
2. Bråkdelar av måttsenheter uttrycks t.ex. så: hâTa – hälften, hâLLv-ænn tûmm (maskulinum) = 1½ tum, hâLLv-ænnar miil (femininum) = 1½ mil, hâT-æne sjeL (neutrum) 1½ skäl.
3. Trei-kwæTTüm-fiir = 3/4 tum x 4 (virkesmått).

4.7. Pronomen

4.7.1 Personliga pronomen

| Form | Första person = den talande | | Andra person = den tilltalade | | Tredje person = den omtalade | | |
|-----------------|--------------------------------|------|----------------------------------|--------|---------------------------------|-----------------|----------------|
| | Obet. | Bet. | Obet. | Beton. | Mask. | Fem. | Neutr. |
| Singular | | | | | | | |
| subjekt | i | jig | dö | döuw | hân | hoN | he |
| genitiv | | | | | hânsj | hännasj | (däres) |
| dativ | me | meg | de | deg | hâNâm | hännar | he |
| | | | | | -âm, -Nâm | -en, -n | -e, -Ne |
| ackusativ | me | meg | de | deg | hân, -en, -n | hoN, -a, -Na | he, -e, -Ne |
| Plural | | | | | | | |
| subjekt | | ve | | je | däm | | |
| genitiv | | | | | däres (efterställt) | | |
| objekt | | âss | | je | däm | | |

Anmärkningar:

1. Det som i tabellen ovan kallas objektsform är ett sammanfattande namn för dativ- och ackusativformerna.
2. Genitivformen i neutrum singular däres, här satt inom parentes, kan inte stå självständigt utan endast förenat med ett substantiv, t.ex. dåkka däres bâNeN = barnets docka.

Till personliga pronomen bör också räknas se, seg (sig), som endast kan vara objekt, samt våræænn (varandra) och sjöLLv (själv), sjöLLven, neutrum sjöTT.

Observera att je är ett pluralt pronomen, som oftast brukas i tilltal till flera, och att det därmed också ska ha verbet i plural (där detta har särskild pluralform – se under Verb). Detta gäller även när je brukas som tilltalsord till en person – vanligen far, mor och andra äldre personer. Våra je sjuuk? betyder alltså dels "Är ni sjuka?" (när frågan riktas till flera personer), dels "Är du (ni) sjuk?" (när det är t.ex. mormor som tillfrågas). Se för övrigt under Vokativ och Imperativ.

Anmärkningar och exempel:

1. Subjektsformerna hân, hoN och he förlorar ofta sitt h i sammanhängande tal. Särskilt när pronominet står efter verbet och liksom "hakas" på detta, kan förenklingen drivas långt: hân blir -en, -n, hoN blir -oN, -a, -Na och he blir -e, -Ne. Ändelserna -n, -Na, -Ne (och dativformen -Nâm – se nedan) "hakas" i regel på vokal, -n dessutom på d, l, s och t samt (med uttalet N) på sj och T. "Hakas" det på L eller r, sammansmälter dessa med n:et till N.

Exempel: Feikk-en (fick han), sæ-n (sa han), fáll-n (föll han), frus-n (fryser han), spránn-t-n (sprang han), tåássj-N (törs han), skráTT-N (grät han), vaa-N (av vaL hân = blir han), tjöö-N (av tjör hân = kör han); feikk-oN eller feikk-a (fick hon), fLire-oN eller fLire-Na (log hon); höre djeikk-e (hur gick det), hagLe-Ne möitje (haglade det mycket).

2. Några exempel till de obetonade objektsformerna i tredje person:

| | | | |
|-----------------|---------------|--|--|
| Dativ | Mask. | Hân fâT-âm hæmm Hân hædd låvaNâm | Han följde honom hem Han hade lovat honom ... |
| | Fem. | I djiv-en en teeij I skâ fâli-n dit | Jag ger henne en tia Jag ska följa henne dit |
| | Neutr. | HoN tainkt âm steill-e Dö skâ eint skâka-Ne | Hon tänkte fodra det (fåret) Du ska inte skaka det (barnet) |
| Akusativ | Mask. | I sâg-en Hæ dö träffe-n | Jag såg honom Har du träffat honom |
| | Fem. | Hân vaTT gLæ då-n sâg-a I träffe-Na | Han blev glad då han såg henne Jag träffade henne |
| | Neutr. | BrooN hännasj sâg-e HoN träffe-Ne | Hennes bror såg de Hon träffade det (t.ex. barnet) |

3. Även dubbla ändelser med både subjekts- och objektspronomen "hakade" på varandra förekommer, om båda är obetonade.

Exempel: FâT-N-en hæmm? = följde han henne hem? Gæv-oN-âm kæffi? = gav hon honom kaffe?

4.7.2 Possessiva (ägande) pronomen

| Riksspråk | Singular | | | Plural |
|-----------|--------------------|------|------------|--------|
| | Mask. | Fem. | Neutr. | |
| | <i>En ägare</i> | | | |
| min | männ | miiN | mätt | miiN |
| din | dänn | diiN | dätt | diiN |
| sin | sänn | siiN | sätt | siiN |
| | <i>Flera ägare</i> | | | |
| vår | voor, vânn | voor | vore, voor | voor |
| er | jeer, jänn | jeer | jere, jeer | jeer |

Anmärkning:

Bruket av voor, vore och jeer, jere kan växla i alla genus.

Anmärkningar och exempel:

1. Dessa pronomen är vanligen efterställda, d.v.s. de sätts efter de substantiv de bestämmer, och substantivet sätts då i bestämd form. Exempel: Hässtn männ (min häst), dotra voor (vår dotter), huse jere (ert hus), bâNa diiN (dina barn).
2. I gammalt Skelleftemål brukades särskilda dativformer av possessiva pronomen: miNåm, diNåm, siNåm (singular maskulinum och plural), männer, dännar, sännar (femininum), miNe, diNe, siNe (neutrum); voråm, jeråm (mask och plural), vore, jere (femininum och neutrum).

Exempel: I bo nåsst söisteN männer â dôuw nåsst broråm diNåm = jag bor hos min syster och du hos din bror.

Numera har kravet på denna enhetlighet i böjningen (s.k. kongruens) nära nog försvunnit, och även gamla personer torde vanligen säga: "I sæ åt broråm männ" (i stället för miNåm) = jag sa till min bror, eller "Hân laite ätt koåm voor" (i stället för voråm) = han letade efter våra kor.

4.7.3 Demonstrativa pronomen

| Form | Singular | | | Plural |
|------|----------------------------------|--------------|-------------|--------------|
| | Mask. | Fem. | Neutr. | |
| | <i>Den här (det här, de här)</i> | | | |
| Grf. | hâ´njeNa | ho´NjeNa | ha´NNa | dä´mjeNa |
| Gen. | hânsj-jeNa | hânnasj-jaNa | - | (dâres-jaNa) |
| Dat. | hâNåmjNa | hânnarjaNa | - | dåmjeNa |
| | <i>Den där (det där, de där)</i> | | | |
| Grf. | håndeNa | hoNdeNa | håddeNa | dåmdeNa |
| Gen. | hånsjdaNa | hånnasjdaNa | - | (dåresdaNa) |
| Dat. | håNåmdaNa | hånnardaNa | - | dåmdeNa |
| | <i>Sådan</i> | | | |
| | tåkken | tåkkar | tåkke | tåkkar |
| | <i>Slik</i> | | | |
| | slekken | slekkar | lekke (-kt) | slekkar |

Adverbena jaNNa (här) och daNNa (där) kan sättas efter ett substantiv och därmed bilda ett slags demonstrativa pronomen. Exempel: koN jaNNa = den här kon, hässtn daNNa = den där hästen. – JaNNa och daNNa kan fogas även till tåkken och slekken.

Ett betonat demonstrativt det, detta förekommer och heter i grund formen he, i dativ döij (dö`jeN). Formen döij tycks dock bara användas efter några få prepositioner: â döij (av detta, därför), i döij (nära på, på vippen), frå döij (från det att).

Vanligare än döij är den obetonade motsvarigheten -di. Denna kan fogas till de flesta prepositioner – som då betonas – och har liksom döij betydelsen det, detta (dativ). Jämför: Hân for eint

iill â döij (han for inte illa av detta) med Han for eint iill â -di (han for inte illa av det).

Exempel med -di: He sprannt foTT, männ i sprannt ännâ frâ'-di = jag sprang ändå ifrån det. BoLe såg ut lite, männ he römmdes möitje oppâ'-di = ... det rymdes mycket det. BâNe djekk föri, â i håll ä`tt-di = ... jag höll efter det.

Märk uttrycken â'-di och ne'Di (av ner-di). HoN hædd möitje â-di (eller no â-di) ve se = hon hade mycket med sig (egentligen mycket av det eller nog av det, d.v.s. av sina tillhörigheter). Hân skawt mot äLLjâm, â he vær ne-Di = han sköt mot älgen, och det var "nära ögat" (egentligen nära det, d.v.s. att det skulle ha träffat).

4.7.4 Relativa pronomen

Sâm är det vanligaste relativpronomet. I likhet med riksspråkets som är det oböjligt.

Vå (vad) är ju vanligen frågande men kan även vara relativt pronomen. Exempel: Ällt vå hoN seg jer löngneN = allt vad (= det som) hon säger är lögn(er). Vå uttalas även wå.

4.7.5 Frågande pronomen

Väm och vå (vem och vad) är de vanligaste frågande pronomena. Väm böjs i genitiv till väms. En äldre form för väm är wämm.

Exempel: Vå hait dö? = vad heter du? Väms doter jer dö? = vems dotter är du?

VeLLken (även formen håkken) = vilken? böjs i femininum till veLLkar (håkkar), i neutrum till veLLke (håkke) och i plural till veLLkar (håkkar). Exempel: VeLLken â paika jer sâN dänn? = vilken av pojkarna är din son? VeLLke lamme (VeLLkar lamm – pluralis) hædd dö tainkt åm seli? = vilket lamm (vilka lamm) hade du tänkt sälja? – Uttalats även w-.

Ve`LLkende'N = vilkendera? böjs i femininum till veLLkardera, i neutrum till veLLkedere och i pluralis (sällsynt) till veLLkardereN. Förutom som valfråga kan ordet även brukas i betydelsen ingendera. Exempel: VeLLkardera kâmm ætt vaL djiff = ingendera kommer att bli gift.

Det gamla frågeordet ho (vem) användes endast i något enstaka uttryck, t.ex. ho vai? = vem vet?.

4.7.6 Obestämda pronomen

Nægen = någon (nægar, næge, nægar, [betonat] næ`ger, [kortform] naen, na), nænnting el. næ`nnte'ng.

Eingen = ingen (eingar, einge, eingar), einge(n)teing.

Äll, ällt, âäll = all(-t, -a), â`llda`la, ällteing = allting.

Ai`nken = enstaka (ainkar, ainke, ainkar).

Æænn = annan `(ænnar, ænne, æder), æ'nnde'N = endera (ænnardera, ænnedere), de-næænn = den andre (de-nænnara, de-nænne, de-næder, pluralis).

Nállta = något, litte, nállta våTT = lite av var je.

Noa, noâ = en hel del (egentligen nog av)

No-nállta, bræ`no = rätt mycket, ganska

En littn pikkeli (eller n' leill—pella) gruut = en liten smula.

Anmärkningar och exempel:

1. Na med betydelsen några följs i regel av dativ, vilket däremot inte är fallet med næger = några stycken. Exempel: He jer na bâNâm uta gâLâm = det är några (obetonat) barn ute på gården. He vær bera næger bâN sâm haedd kâmmе = det var bara några (stycken – betonat) barn som hade kommit.
2. Som kortform av næge och nægar användes na flitigt i obetonad form och förlorar ibland sin karaktär av egentligt pronomen – det kan t.o.m. sakna motsvarighet i riksspråket. Så är ofta fallet vid adjektiv (och särskilt dess komparativform) i nekande och frågande satser.

Exempel: Hæ e kâmmе na mââng? = har det kommit många? I vær där n' stânn, mânn he vær eint na roLit = jag var där en stund, men det var inte (vidare) roligt. Eint vær i då na rädd = inte var jag då rädd. VaTT dö na bätter, då dö feikk mediksiN? = blev du (något) bättre, när du fick medicin?

4.8. Verb

4.8.1 Verbens former

Verbets grundform – den som förekommer t.ex. i ordlistor – kallas infinitiv och känns igen genom att man kan sätta att (infinitivmärket) framför. Exempel: (att) läsa, (att) hoppas, (att) sy.

Bland verbets böjningar märks tempusböjningen, genom vilken verbet anpassas till tid. Viktigast bland tempus är

- presens, som anger att något händer, sker (nutid),
- imperfekt, som hände, skedde (dåtid),
- futurum, som ska (kommer att) hända (framtid).

Med hjälp av har och hade bildas vidare tempusformerna perfekt (har hänt) och pluskvamperfekt (hade hänt). Den form av verbet som användes efter har (hade) kallas supinum. Exempel: (har) läst, hoppats, sytt.

För att kunna använda ett verb – t.ex. i ett främmande språk – måste man lära sig de 3-4 viktigaste formerna. När det gäller

skm måste man kunna infinitiv, imperfekt och supinum. Att räkna upp dessa kallas att "ge tema på verbet". Eftersom imperfekt av vissa verb i skm har skilda former i singular och plural (exempel djekk och djeeing) och detta även förekommer för presens (exempel går och gå), kan antalet här angivna verb-former bli upp till fem.

Verbens böjningssätt kallas konjugationer (jfr substantivens deklinationer). Beträffande förklaringar av ytterligare termer, se respektive underrubriker.

4.8.2 Konjugationerna

4.8.2.1 Första konjugationen

Imperfekt och supinum är lika och har ändelsen -e.

Presens har samma form i singular och plural och är lika med infinitiven. Endast grav accent förekommer.

Grupp a. Hit hör verb med lång bruten vokal eller diftong, i regel enstaviga. Gruppen omfattar ett mycket stort antal verb, här ordnade efter stamvokalen.

| Infinitiv | Imperfekt och supinum | Infinitiv | Imperfekt och supinum |
|------------------|------------------------------|------------------|------------------------------|
| <u>naapp</u> | plocka nappe | <u>bLææsk</u> | blinka bLæeske |
| <u>frâåg</u> | fråga fråge | <u>djaaisp</u> | gäspa djaispe |
| <u>eell</u> | elda elle | <u>kLuuV</u> | klyva kLuve |
| <u>heeinn</u> | hinna heinne | <u>tüümm</u> | tumma tumme |
| <u>skreeij</u> | skrika skreije | <u>skååbb</u> | skrubba skåbbe |
| <u>fLiir</u> | le fLire | <u>fLäänn</u> | gråta fLänne |
| <u>soop</u> | sopa sope | <u>fnööks</u> | fnissa fnökkse |
| <u>sjoong</u> | sjunga sjonge | <u>fLöitt</u> | flytta fLöitte |

Grupp b. Två- eller flerstaviga verb på obetonat -el, -eL, -eN, -n (stavelsebildande), -er och -es (-as) samt på betonat -ér. Ändelsens -e- bortfaller vid böjningen (utom i -es och -ér). Hit hör flertalet deponens (se under Deponens, s. 57).

Exempel:

| Infinitiv | Imperfekt och supinum | Infinitiv | Imperf. och supinum |
|------------------|------------------------------|------------------|----------------------------|
| <u>hövel</u> | hyvla hövle | <u>âder</u> | âdra âdre |
| <u>sekkeL</u> | drägla sekkLe | <u>kæppes</u> | skynda kæppese sig |
| <u>kwammeN</u> | kvävas kwæmmNe | <u>tjörmes</u> | envisas tjörmese |
| <u>vânkeN</u> | vakna vankne | <u>gnepas</u> | kivas gnepase |
| <u>kreesn</u> | kristna kresne | <u>hântér</u> | hantera hântére |
| <u>sküültn</u> | magra skülltne | <u>losér</u> | lotsa losére |
| <u>bLæder</u> | bräka bLædre | <u>âNér</u> | ordinera âNére |

Grupp c. Hit kan några verb med infinitiv på -i föras. Detta i övergår framför imperfekt- och supinumändelsen -e till -j.

Exempel:

| Infinitiv | | Imperfekt och supinum | Infinitiv | Imperfekt och supinum |
|---------------|---------------|-----------------------|---------------|-----------------------|
| <u>b</u> äri | borga | bärrje | <u>h</u> äsi | hässja häs-je |
| <u>b</u> äli | tjuta, råma | bällje | <u>kw</u> äLi | kvälja kwäLLje |
| <u>b</u> äLi | bälga (i sig) | bäLLje | <u>lä</u> ppi | läppja läppje |
| <u>d</u> jöri | smutsa ner | djörrje <u>né</u> | <u>sn</u> äri | snärja snärrje |
| <u>né</u> | (med gyttja) | | | |

Anmärkning

Verben bäri, kwäLi och snäri kan också böjas enligt konjugation 2 Ac – med imperfekt- och supinumändelsen -T:
bâT, bät, kwääT, kwät, snääT, snät.

4.8.2.2 Andra konjugationen

Imperfekt och supinum ändas på -t, -T eller -tt.

Vissa ord har vokalväxling. Accenten är grav, utom i supinum.

Klass A.

Imperfekt och supinum slutar på -t eller -T; det senare är fallet om infinitivet slutar på "tjock" konsonant eller konsonant-grupp.

Presens (pluralformen) är lika med infinitiven.

Grupp a. Imperfekt och supinum ändas på -t. Hit hör enstaviga infinitiver med lång bruten vokal eller med diftong, vilka slutar på tonlös konsonant, såsom k (tj), p (efter vokal) och s, eller på det tonande l. Ett fåtal tvåstaviga slutar på -sa. Presens har för de enstaviga endast en form, gemensam för singular och plural. Undantag: släpp (singular), slääpp (plural).

Exempel:

| Slutljud | Infinitiv (och presens) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | Supinum |
|---------------------------------|-------------------------|---------------------|-----------|----------|
| <u>k</u> (tj) | <u>sa</u> ink | sänka, sinka | sainkt | sainkt |
| | <u>sla</u> aikk (tj) | släcka | slaikt | slaikkt |
| | <u>ta</u> aintj | tänka | tainkt | tainkt |
| | <u>tö</u> oitj | tycka | tööikt | töikkt |
| | <u>va</u> aikk (tj) | väcka | vaikt | vaikkt |
| <u>p</u> (växl. till <u>f</u>) | <u>k</u> Leapp | klippa | kLeeft | kLefft |
| | <u>sj</u> waaip | svepa | sjwaift | sjwaifft |
| | <u>sta</u> aip | stöpa, knuffa | staaift | staifft |
| | <u>sl</u> iip | slipa | sliift | slifft |
| | <u>slä</u> äpp | släppa | slääft | släfft |
| | <u>tj</u> ööp | köpa | tjööft | tjöffft |
| <u>s</u> | <u>aa</u> is | ösa | aaist | aisst |

| | Slutljud | Infinitiv (och presens) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | Supinum |
|----|----------|-------------------------|---------------------|-----------|---------|
| l | | <u>bLâås</u> | blåsa | bLâåsst | bLåsst |
| | | <u>knöös</u> | stöna | knöösst | knösst |
| | | <u>liis</u> | lysa | liist | lisst |
| | | <u>lääss</u> | lasta | lääst | lässt |
| | | <u>jees</u> | låsa | jeest | jesst |
| | | <u>snuus</u> | snusa, lukta | snüüst | snüsst |
| | | <u>feel</u> | fila | feelt | fellt |
| | | <u>sjiil</u> | "skylar" | sjiilt | sjiilt |
| | | <u>wiil</u> | kärvar | wiilt | willt |
| | | <u>viil</u> | vila | viilt | willt |
| sa | | <u>jäsa</u> | jäsa | jääst | jääst |
| | | <u>läsa</u> | läsa | lääst | lässt |

Anmärkning:

De båda sista exemplen har även en gammal böjning (enligt konjugation 5) jäsa, jæs, jesse, respektive läsa, læs, lesse. I gruppen härövan avviker de något, genom att de har skilda former för singular och plural: I læs, ve læsa; degen jæs, degaN jäsa.

Grupp b. Imperfekt och supinum slutar på -T. Hit hör enstaviga infinitiver med lång bruten vokal, vilka slutar på "tjock" konsonant, -L, -N, -r, eller konsonantgrupp som -Lp, -rk, -rm. Vokalväxling förekommer vid infinitiv på -r. Presens är lika i singular och plural.

| | Slutljud | Infinitiv (och presens) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | Supinum |
|---|------------|-------------------------|---------------------|-----------|---------|
| <u>-L</u> , <u>-Lp</u> | | <u>teeL</u> (deill) | tillstyrka | teeT | teT |
| | | <u>tjööL</u> | kyla | tjööT | tjöT |
| | | <u>jääLp</u> | hjälpa | jääT | jåT |
| | | <u>stååLp</u> | stjälpa | stååT | ståT |
| <u>-N</u> | | <u>kLeeN</u> | breda (smör) | kLeeNT | kLeNNT |
| | | <u>kriiN</u> | justera vikt | kriiNT | kriNNT |
| | | <u>skreeN</u> | halka | skreeNT | skreNNT |
| | | <u>teeN</u> | töa; tända | teeNT | teNNT |
| <u>-r</u> , <u>-rk</u> <u>-rm</u> , <u>-rv</u> | | <u>iir</u> | yra | uuT | uT |
| | | <u>stiir</u> | styra | stuuT | stuT |
| | | <u>haar</u> | höra | hååT | håT |
| | | <u>föör</u> | föra | fååT | fåT |
| | | <u>snöör</u> | kasta | snååT | snåT |
| | | <u>hiir</u> | hyra | hiiT | hiT |
| | | <u>leer</u> | lära | leeT | leT |
| | | <u>määrk</u> | märka | määT | måt |
| Avvikande ändelse | | <u>väärm</u> | värma | vääT | våt |
| | | <u>äärrv</u> | ärva | ääT | åt |
| | <u>-TT</u> | <u>skrååL</u> | gråta | skrååTT | skråTT |

Grupp c. Imperfekt och supinum slutar på -T. Hit hör tvåstav-iga infinitiver som slutar på -i (några få på -a). Många av verben har vokalväxling. Flertalet har skilda presensformer för singular och plural, varav den förra oftast förlorar slutvokalen (-i, .a).

Exempel:

| Slut- ljud | Infinitiv (och presens) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | Supinum | Presens singular |
|---------------|-------------------------------|------------------------|-----------|---------|---------------------|
| | <u>fäLi</u> | föl ja | fääT | fäT | |
| | <u>siwåLi</u> | svälja | sjwååT | sjwåT | sjwåL |
| -Li | <u>sjöLi</u> | skölja | skååT | skåT | sjöL(i) |
| | <u>täLi</u> | tälja, bila | tääT | täT | täL |
| | <u>väLi</u> | välja | vääT | väT | väL |
| | <u>spöNi</u> | klyva | spööNT | spöNNT | |
| -Ni | | tjärved | | | |
| | <u>veNi</u> | vänja | veenT | veNNT | vén |
| | <u>färi</u> | färga | fääT | fäT | fär(i) |
| | <u>häri (e)</u> | bromsa | hääT (ee) | häT (e) | här |
| -ri | <u>bäri</u> | bärga (hö) | bääT | bäT | |
| | <u>böri</u> | börja | bööT | böT | |
| | <u>smöri</u> | smör a | smooT | smoT | smör(i) |
| | <u>söri</u> | sörja | sööT | söT | sör |
| -ra | <u>djära</u> | göra | djooT | djoT | djär (-e-) |
| | <u>bedjära</u> | begä ra | bedjoT | bedjoT | bedjär |

Anmärkningsar:

1. Böri kan även böjas enligt konjugation 1 c (imperfekt och supinum börje) .
2. Som bedjära (med enkelt obrutet o i imperfekt som i supinum) böjs nässdjära (förse med matsäck) och ridjära se (leka) .

Klass B.

Imperfekt och supinum slutar på -tt, stammen (infinitiven) vanligen på -it eller -ait. Presens har samma form för singular och plural

Exempel:

| Infinitiv (och presens) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | Supinum |
|----------------------------|------------------------|-----------|---------|
| <u>bLaait</u> | blöta | bLaaitt | bLaitt |
| <u>maaait</u> | meta | maaaitt | maitt |
| <u>staaait</u> | stöta | staaaitt | staitt |
| <u>biit</u> | byta | biitt | bitt |
| <u>kniit</u> | knyta | kniitt | knitt |
| <u>riit</u> | rita; resa upp | riitt | ritt |
| <u>siit</u> | sköta barn | siitt | sitt |
| <u>skriit</u> | skryta | skriitt | skritt |

4.8.2.3 Tredje konjugationen

Imperfekt och supinum ändas på -d eller -dd.

De tvåstaviga infinitiverna (och de enstaviga med bruten vokal) har grav accent, med undantag för supinum (akut). Endast några få har vokalväxling.

Klass A.

Imperfekt och supinum slutar på -d.

Grupp a. Enstaviga verb med diftong eller lång bruten vokal. Presens är lika med infinitiv och har samma form för singular och plural.

| Infinitiv (och presens) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | Supinum |
|--------------------------------|----------------------------|------------------|----------------|
| <u>braai</u> | breda (ut) | braaijd | braijd |
| <u>kLaaij</u> | klia | kLaaijd | kLaijd |
| <u>snaaidj</u> | snålblåsa | snaaigd | snaiggd |
| <u>djaamm</u> | gömma | djaamd | djammd |
| <u>slaaing</u> | slänga | slaaingd | slaingd |
| <u>steeill</u> | fodra (boskap) | steeild | steilld |
| <u>böidj (gg)</u> | bygga | bööigd | böiggd |
| <u>fööill</u> | fylla | fööild | föilld |
| <u>spöij</u> | spy | spööid | spöi jd |
| <u>lööij</u> | ljumma, värma | lööid | löijd |
| <u>spöönn</u> | sparka | spöönnd | spönnd |
| <u>kLäämm</u> | klämma | kLäämd | kLämmd |
| <u>räänn</u> | åka skidor | räänd | rännnd |
| <u>vääll</u> | välla (smide) | väälld | välld |

Grupp b. Tvåstaviga verb med infinitiven slutande på -a eller -i. Flertalet har en särskild singular form i presens, medan plural formen som vanligt är lika med infinitiven.

Exempel:

| Infinitiv (och presens) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | Supinum | Presens singular |
|--------------------------------|----------------------------|------------------|----------------|-------------------------|
| <u>duga</u> | duga | düüggd | düggd | dug |
| <u>gräva</u> | gräva | gräävd | grävvd | gräv |
| <u>kånna</u> | kunna | kånnd | kånnd | kænn |
| <u>leva</u> | leva | leevd | levvd | lev |
| <u>löga</u> | ljuga | löögd | löggd | lög |
| <u>skâva (-æ-)</u> | skava | skæævd | skævvd | skæv |
| <u>såva</u> | sova | sååvvd | såvvd | såv |
| <u>väga</u> | väga | vääggd | väggd | väg |
| <u>väva</u> | väva | väävvd | vävvd | väv |
| <u>grämi</u> | gräma | gräämd | grämmd | gräm |
| <u>krävi</u> | kräva | kräävd | krävvd | kräv |
| <u>kwävi</u> | kväva | kwäävd | kwävvd | kwäv |
| <u>sjeli</u> | skilja | sjeelld | sjelld | sjel |
| <u>säli</u> | sälja | säälld | sälld | säl |

| Infinitiv (och presens) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | Supinum | Presens singular |
|--------------------------------|----------------------------|------------------|----------------|-------------------------|
| <u>täm</u> mi | tämja | täämmd | tämmd | |
| Något avvikande: | | | | |
| <u>böhö</u> v | behöva | böhövd | böhövd | |

Anmärkningar:

1. Kånna heter i supinum vanligen kånnd när det innebär "haft kunskap i". Det kan då vara huvudverb eller betonat hjälpverb. Är det obetonat hjälpverb, böjs det i regel kånne.

Exempel: Semma he hæ i kånnd sen i vær liitn = simma det har jag kunnat sedan jag var liten. No hædd dö fäll kånne jâLLp-åm = nog hade du väl kunnat hiälpa honom?

2. Av skåva finns även en gammal supinumform sköve. Gräva, såva och väga har också äldre böjningsformer, de har böjts enligt konjugation 5 f – se denna.
3. Verbet böhöv är i hög grad skiljbart, så att ett eller flera ord kan skjutas in mellan bö och höv. Exempel: I bö eint höv = jag behöver inte, han bö no eint ålls höv = han behöver nog inte alls. I imperfekt förekommer böjningen bödd höv i stället för böhövd.

Exempel: No bödd-n då höv-e = nog behövde han då det.

Klass B.

Imperfekt och supinum slutar på -dd.

Flertalet infinitiver är enstaviga och slutar på vokal. Bland det fåtal tvåstaviga som hör hit kan vokalväxling förekomma. Där presens singular skiljer sig från pluralformen (och därmed infinitiven) kännetecknas den av enkel obruten vokal.

Exempel:

| Infinitiv (och presens) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | Supinum | Presens singular |
|--------------------------------|----------------------------|------------------|----------------|-------------------------|
| <u>jâ</u> | andas, flåsa | jââdd | jâdd | |
| <u>kLâ</u> | klia, klå (upp) | kLââdd | kLâdd | |
| <u>sjâ</u> | skymta, lysa igenom | sjâdd | sjâdd | |
| <u>skree</u> | skråda, rensa | skreedd | skredd | |
| <u>bii</u> | klara sig utan hunger | biidd | bidd | |
| <u>qni</u> | gnida | gniidd | gnidd | gni(i) |
| <u>li</u> | lida | liidd | lidd | li |
| <u>si</u> | sy | siidd | sidd | |
| <u>sno</u> | sno, vända | snoodd | snoodd | |
| <u>biuu</u> | bjuda | bjüüdd | bjüdd | bjü |
| <u>bero</u> | bero | bero'dd | bero'dd | |

| Infinitiv (och presens) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | Supinum | Presens singular |
|--------------------------------|----------------------------|---------------------|----------------|-------------------------|
| <u>bedi</u> | bedja | beedd (även bae) | bedd | be |
| <u>gLädi</u> | glädja | gLæædd | gLædd | gLä |
| <u>rödi</u> | röja, rödja | råådd | rådd | |
| <u>stödi</u> | stödja; ljustra | ståådd | stådd | stö(di) |
| <u>träa</u> | trampa | träådd | trädd | trä |

4.8.2.4 Fjärde konjugationen

Alla former, från infinitiv till supinum, är lika.

Verben är i regel tvåstaviga och slutar på -a. Accenten är alltid grav.

Exempel:

| Infinitiv och presens | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | Supinum |
|------------------------------|----------------------------|------------------|----------------|
| hömma | hack (häst) | hömma | hömma |
| låva | lova | låva | låva |
| tjeta | kittla | tjeta | tjeta |

Ytterligare exempel:

Bâda, bLâda, bLåka, bresa, båda (till mat), båsa, dråppa, dråsa, dåNa, fLâsa, gLemma, gLepa, gåva, håka, kâra, kLâga, kLâva, knâka, knåra, låda, mâLa, måkka, nåra, nåda, peta, prâta, råka, râsa, repa, råka, semma, sjeka, sjwåra, sjwäva, sjåa, skåka, skâLa, skwåka, skwåLa, skåda, skåpa, slåsa, sleka, slåta, småka, smeta, småLa, spela, språka, spåra, ståva, tâLa, tjåsa, tjåLa, våka, väsa, weka. Trestaviga: â`be`ka se, betâ`La.

Undantag.

Från regeln om att alla former är lika finns ett undantag, imperativen, se denna underrubrik. Denna har i singular akut accent.

Exempel: Bâ`da dâ eint då dö jer mätt = bada inte när du är mätt.

I plural bildas imperativ, liksom i övriga konjugationer med ändelsen -eN, dock först sedan slut-a bortfallit.

Exempel: BLåkeN eint nedi = trampa inte ner er (genom skaren)! KnåreN je hæmmöver = bege er sakta hemåt!

4.8.2.5 Femte konjugationen, "stark böjning"

Denna konjugation omfattar de s.k. starka verben. Det utmärkande för dessa är dels att de har vokalväxling, dels att deras imperfektform (i vart fall i singular) inte bildas genom tillägg av ändelser.

Supinum har (liksom i 1:a konjugationen) ändelsen -e.

Såväl presens som imperfekt har i regel skilda former för singular och plural. Liksom i de andra konjugationerna är pluralformerna av presens lika med infinitiven.

Accenten är grav.

Grupp a. Stamvokalen eller diftongen (e eller ä, ei, i, u, öw) i infinitiv återkommer i imperfekt plural och supinum, som båda slutar på -e. Egentlig vokalväxling sker sålunda endast i imperfekt singular. Gruppen kan därigenom betraktas som ett slags mellanled mellan svag och stark böjning.

| Infinitiv (och pres. plural) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | | Supinum | Pres. sing. |
|------------------------------------|------------------------|-----------|--------|---------|----------------|
| | | Sing. | Plural | | |
| Enstaviga | | | | | |
| <u>skriiv</u> | skriva | skra(i)v | skrive | skrive | skriv |
| <u>stiig</u> | stiga | sta(i)g | stige | stige | stig |
| <u>sjiin</u> | skina, se ut | sja(i)N | sjiNe | sjiNe | sjiN |
| <u>sliit</u> | slita | slait | slitte | slitte | slit |
| <u>kruup</u> | krypa | kraip | krüppe | krüppe | krup |
| <u>ruuk</u> | ryka | rawk | rükke | rükke | ruk |
| <u>njuus</u> | nysa | njaws | njüsse | njüsse | njus |
| <u>sjuut</u> | skjuta | skawt | skütte | skütte | sjut |
| <u>fLööw</u> | flyga | fLauw | fLöwje | fLöwje | fLöuw |
| <u>sööw</u> | suga | sauw | söwje | söwje | söuw |
| <u>seetitj</u> | sitta | sæt | seitje | seitje | set |
| Tvåstaviga | | | | | |
| <u>djeta</u> (oLe) | knysta | gæt | djete | djete | djet |
| <u>djiva</u> | giva | gæv | djive | djive | djiv |
| <u>eta</u> | äta | ât | ette | ette | et |
| <u>läka</u> | läcka | læk | lekke | lekke | læk |
| <u>kräka</u> | kravla | kræk | krekke | krekke | kræk |
| <u>räka</u> | flyta, driva | ræk | rekke | rekke | ræk |
| <u>dräpa</u> | dräpa | dræp | drepp | drepp | dræp |
| <u>läsa</u> | läsa | læs | lesse | lesse | læs |
| <u>jäsa</u> | jäsa | jæs | jesse | jesse | jæs |

Anmärkningar:

1. I stort sett ur bruk är några gamla plurala imperfektformer, såsom fLååw (för fLöwje), sååt (seitje), gååt (djete), gååv (djive), âât (ette).
2. Av dräpa brukas i singular imperfekt numera ofta formen drääft i stället för dræp. Sjiin kan man få höra böjas enligt konjugation 2 Ab.

3. Böjningen ovan av läsa och jäsa torde vara mycket gammal, och t.ex. formen jæs får anses ur bruk. I stället böjs de två orden enligt konjugation 2 Aa.

Grupp b. Stammens vokal eller diftong (e, ä, ei) växlar till æ (imperfekt singular), ää (imperfekt plural) och å (supinum).

Exempel:

| Infinitiv (o. pres. plural) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | | Supinum | Pres. sing. |
|-----------------------------|---------------------|-----------|---------|----------|-------------|
| | | Singular | Plural | | |
| <u>djetta</u> | måst, nödgas | gætt | gåått | gåtte | djett |
| <u>beeinn</u> | binda | bænn | båånn | bånne | beinn |
| <u>breeinn</u> | brinna | brænn | bråånn | brånne | breinn |
| <u>dreeikk</u> | dricka | drækk | drååkk | dråkke | dreeikk |
| <u>spreint</u> | springa | sprænnt | språånt | språnnte | spreint |
| <u>djääll</u> | gå för sig | gællt | gååll | gålle | djääll |
| <u>rääkk</u> | räcka (till) | rækk | rååkk | råkke | rækk |
| <u>sjwääll</u> | svälla | sjwæll | sjwååll | sjwålle | sjwääll |
| <u>sjwäält</u> | svälta | sjwællt | sjwåålt | sjwålte | sjwäält |
| <u>slääpp</u> | slippa | slæpp | slååpp | slåppe | slääpp |
| <u>vääks</u> | växa | vækks | vååks | våkkse | vääks |

Anmärkningar:

- Något avvikande är som synes spreint, som i imperfekt singular får vokalen å i stället för æ (sprænnt). Även i imperfekt singular av beeinn kan æ ersättas av å, alltså bånn(t) i stället för baenn.
- Djetta kan också böjas som djeta i grupp a.

Grupp c. Infinitiven är tvåstaviga med ä som stamvokal. Vokalväxling sker till æ (eller a), ää och ö. Endast tre verb tycks höra hit.

| Infinitiv (och pres. plural) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | | Supinum | Pres. sing. |
|------------------------------|---------------------|-----------|--------|---------|-------------|
| | | Singular | Plural | | |
| <u>bära</u> | bära | bær | båår | böre | bär |
| <u>sjära</u> | skära | skær | skåår | sköre | sjär |
| <u>stäLa</u> | stjäla | staL | stååL | stöLe | stäL |

Grupp d. Stamvokalen å växlar till å, åå och å. Hit hör verben i följande tabell.

| Infinitiv (och pres. plural) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | | Supinum | Pres. sing. |
|------------------------------|---------------------|-----------|--------|---------|-------------|
| | | Singular | Plural | | |
| <u>fååll</u> | falla | fåll | fååll | fålle | fåll |
| <u>hååll</u> | hålla | håll | hååll | hålle | håll |
| <u>håågg</u> | hugga | hågg | håågg | hågge | hågg |

Grupp e. Stamvokalen å växlar till o, oo och ai. Hit kan räknas följand verb.

| Infinitiv (och pres. plural) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | | Supinum | Pres. sing. |
|------------------------------|---------------------|-----------|--------|---------|-------------|
| | | Singular | Plural | | |
| <u>slå</u> | slå | slo | sloo | slaije | |
| <u>drâå, dråga</u> | dra(-ga) | dro | droo | draije | dræg |
| <u>tâå, tâga</u> | ta(-ga) | to | too | taije | tæg |
| <u>stå</u> | stå | sto | stoo | staije | står |
| <u>gnåga</u> | gnaga | gnog | gnoog | gnaije | gnæg |

Anmärkning

Den gamla supinumformen staije (av stå) har numera allmänt ersatts av den yngre stått. Presens singularformen står slutar som synes på r, vilket endast gäller två verb till: går (går) och jer (är).

Grupp f. Stamvokalen växlar, vilken den än är, till o, oo och ö.

| Infinitiv (och pres. plural) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | | Supinum | Pres. sing. |
|------------------------------|---------------------|-----------|--------|---------|-------------|
| | | Singular | Plural | | |
| <u>fåra</u> | fara; börja | for | foor | före | fær |
| <u>hee, häva</u> | lägga, sätta | hov | hoov | höve | he, häv |
| <u>gräva</u> | gräva | grov | groov | gröve | gräv |
| <u>sova</u> | sova | sov | soov | söve | såv |
| <u>våga</u> | våga | vog | voog | vöge | våg |

Anmärkningar

1. Imperfektformen foor (plural av föra gäller när ordet är betonat (= riksspråkets for, färdades); som obetonat (= riksspråkets började) uttalas det for i både sing. och plur. Exempel: Däm foor deill stæss = de for (reste) till stan. Ätt ræsståm for däm ærrbait = efter rasten började de arbeta.
2. Infinitiven hee och häva har ett skiftande uttal ifråga om e- eller ä-ljud. Ordet har en vidsträckt innebörd, motsvarande det engelska put.
3. Gräva, såva och våga böjs numera oftare enligt konjugation 3 Ab, där de också medtagits bland mönsterorden.

4.8.3 Oregelbundna verb.

Oregelbundna verb är en en grupp verb, flera av dem rätt vanliga, som avviker till sin böjning så mycket från de andra, att de inte lämpligen kan sorteras in under någon av de fem konjugationerna.

| Infinitiv (och pres. plural) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | | Supinum | Pres. Sing. |
|------------------------------|---------------------|-----------|------------|---------|-------------|
| | | Singular | Plural | | |
| <u>dö</u> | dö | dödde | dödde | dödde | |
| <u>kåmma</u> | komma | kåmme | kåmme | kåmme | kåmm |
| <u>få</u> | få | feikk | feeing | fått | |
| <u>gå</u> | gå | djeikk | djeeing | gått | går |
| <u>laaigg</u> | lägga | læ | læ | lækk | laigg |
| <u>leigg</u> | ligga | låg | lååg, lååg | lege | leigg |

| Infinitiv (och pres. plural) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | | Supinum | Pres. Sing. |
|------------------------------|---------------------|-----------|------------|---------|-------------|
| | | Singular | Plural | | |
| <u>seij</u> | se | sâg | sååg, såâg | seitt | |
| <u>låât</u> | låta, ljuda | let | lette | lette | lât |
| <u>siwâri</u> | svärja | sjwor | sjwoor | sjwore | sjwär |
| | <i>Eller:</i> | sor | soor | sore | |
| <u>säätt</u> | sätta | sätt | säätt | sätt | sätt |
| <u>vetta</u> | veta | | viisst | vetta | vait |

Anmärkning:

Gått (av gå) har även en äldre form, gaije.

4.8.4 Hjälppverb

Hjälppverb kallas en grupp verb som oftast inte ensamma fungerar som predikat utan gör detta tillsammans med ett annat verb (s.k. huvudverb). I exemplet "Jag har skrivit ett brev" är har hjälppverb till skrivit.

I exemplet "Jag ska börja plugga i morgon" är både ska och börja hjälppverb (ska till börja och börja till plugga).

I Skelleftemålet märks bl.a. följande hjälppverb, av vilka alla tvåstaviga har grav accent.

Grupp 1. Hjälppverb som kan bilda tempus och passiv form.

| Infinitiv (och pres. plural) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | | Supinum | Pres. sing. |
|------------------------------|---------------------|------------|----------|---------|-------------|
| | | Singular | Plural | | |
| <u>hââ, hâva</u> | ha | hæædd | hæfft | hæ | |
| <u>skâ, skâLa</u> | ska, skola | sküüII | (skülle) | skâ | |
| <u>kâmma ætt</u> | komma att | kâmm | kâmm | kâmm | |
| <u>taaintj åm</u> | tänka | taaintj åm | taintj | | |
| <u>vâra</u> | vara | vær | voor | vöre | jer |
| <u>vaaL</u> | bli, varda | vaTT | vooTT | voTTe | vaL |

Anmärkning:

1. Hâva, kâmma och taaintj är ofta självständiga verb (huvudverb).
2. VaaL kan även innebära uppmaning: må, måste.

Exempel: Dö vaL våra bræ â hjâLLp me = du må (måste) vara snäll och hjälpa mig. Så även i avskedshälsningen Dö vaL hâva-Ne = du må ha det (underförstått: så gott!) och sannolikt i uttrycket VaL djära väL = för all del.

Grupp 2. Några andra (s.k. modala) hjälppverb.

| Infinitiv (och pres. plural) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | | Supinum | Pres. sing. |
|------------------------------|---------------------|-----------|--------|---------|-------------|
| | | Singular | Plural | | |
| <u>böri</u> | börja | bööT | böT | | |

| | | | | | |
|--------------------|--------------|--------|---------|---------|---------|
| <u>djetta</u> | nödgas | gætt | gåått | gátte | djett |
| <u>fâ</u> | fâ | feikk | feeing | fât | |
| <u>fâra</u> (obet) | börja | | for | före | fær |
| <u>hâåll â</u> | hålla på att | håll â | hâåll â | hålle â | håll â |
| <u>kâanna</u> | kunna | | kânn(d) | kâanne | kâen |
| <u>låtta</u> | låta | | lätte | lätte | lått |
| <u>vâ`rase</u> | kunna, förmå | væssje | vo`sje | vö`rese | je`ssje |
| <u>vili</u> | vilja | | veilld | ve ille | veill |
| | Eller: | | veille | veillt | |

Ofullständiga hjälpverb: Bör – boTT (bör – borde), ler – leTT (lär, säges – sades), tår – toTT (tör – torde), mått – må'tta (är nära att – var nära att ...).

Exempel: I mått fâra (måtta före) skrâåL = jag är (var) nära att börja gråta.

Anmärkning:

Vârase är skiljbart. Exempel: I jer eint se jâLL-pâm = jag kan inte (förmår inte) hjälpa honom. Deill sisst vor ve ännâ se feinnen = till sist kunde vi ändå finna honom.

4.8.5 Imperativ

Imperativ är benämningen på verbets befallningsform, d.v.s. den form som användes när någon uppmanas eller befallas att göra eller vara något. I skm bildas de i regel på samma sätt i alla konjugationer – dock med vissa avvikelser i den femte, se nedan! Imperativen har alltid två former, singular och plural, beroende på om befallningen riktas till en person eller till flera. Observera att far och mor (och andra äldre) tilltalas med imperativen i plural form, då ju deras tilltalspronomen är je och inte döuw.

Imperativens singularform är lika med presens singularform, dock alltid med enkel obruten vokal och akut accent.

Exempel: Nåpp (presens = naapp) fülle skâLa = plocka skålen full! Bâ`ra (presens = bâ`ra) e stoTT-e håL = borra ett stort håll!

Pluralformen fås av infinitivens stam med tillägg av ändelsen -eN, varvid accenten blir grav. Är infinitiven tvåstavig och slutar på -a, bortfaller a:et framför ändelsen -eN. Slutar den tvåstaviga infinitiven på -i, övergår i:et till j framför -eN (ändelsen blir -jeN).

Exempel: Na`ppeN snåttreN = plocka hjortron, ni! Så`veN gått nö, ållihop = sov gott nu, allesamman! Sje`lljeN (av sjeli) oppâ`je = skilj på er!

Avvikelser.

De flesta verb tillhörande femte konjugationen bildar imperativ plural genom att lägga ändelsen till supinumformen i stället för

till infinitiven. Eftersom supinum i denna konjugation slutar på -e, behöver endast -N tilläggas som imperativändelse. Hit hör grupperna a och c, vanligen grupp d (där båda imperativbildningarna kan förekomma) samt grupperna e och f.

Exempel:

- a) Sjuut – skütteN, eta – etteN, läsa – lesseN!
- c) Sjära – sköreN, stäLa – stöLeN! bereda
- d) Hååll — hålleN (eller hälleN), hâågg – hâggeN (eller hâggeN)!
- e) Slâ – slaijeN, drâga – draijeN!
- f) Fâra – föreN, häva – höveN!

Verben i grupp b bildar imperativ plural på samma sätt som andra konjugationer (infinitiv + -eN). Något ord kan dock variera, t.ex. dreikkeN eller drâkkeN, spreinteN eller sprânnteN!

Bland de oregelbundna verben får lâât imperativ plural (av supinum) letteN! Exempel: LetteN eint åmm je se möitje = för inte så mycket oväsen!

De flesta bildar denna imperativ på vanligt sätt av infinitiven, medan några har varierande bruk. Exempel: Av gâ: gâeN el. gaijeN, av stâ (under grupp e): stâeN eller staijeN, av sjwâri: sjwârrjeN eller soreN.

Av hjälpverben bildar vara imperativ plural av supinum, vöreN!

En artig inbjudan till bords kan innehålla flera av dessa imperativer: "VöreN se goo â gaijeN fræmm deill boLeN â taijeN för je! = var så goda och gå fram till bordet och tag för er!

4.8.6 Konjunktiv

Konjunktiv är den form av verbet som anger något som bara tänkt eller önskat. Den brukas också i villkorssatser ("Om jag vore ..., Om vi finge ..."). Exempel: Den som vore hemma ändå! Länge leve konungen! Om jag bleve frisk, skulle jag Liksom i rsp har konjunktiven i skm rätt sällan egen form.

I presens uttrycks konjunktiven i skm oftast med må. I några få uttryck förekommer dock egen konjunktiv form, t.ex. Gu være låv! Leve brupære! Bevære me väl!

I imperfekt görs ofta omskrivning med sküüll. Där egen konjunktivform förekommer, är den likadan som plurala imperfekt formen – som bekant är det endast 5:e konjugationen och några oregelbundna verb som har skilda former för singular och plural i imperfekt. Exempel: djeeing = ginge, feing = finge, gååv = gåve, lååg = låge, slååpp = sluppe, sååg eller sååg =

såge, sååt eller seittje = sutte, ååt eller âât = âte, voor = vore, vooTT = bleve.

Exempel på omskrivning med sküüll: He sküüll vâra (i stället för voor) roLit åmm dö kânn stæN över häLLja = det skulle vara (eller vore) roligt om du kunde stanna över helgen. Åmm e voor nållta källare, sküüll e no gâ (eller djeeing e no) jett ætt räänn = om det vore lite kallare, skulle det nog gå (= ginge det nog) lätt att åka skidor. Hân predike sâm åmm hân sküüll-a vöre prässt = han predikade som om han hade varit (eller skulle ha varit) präst [vilket han inte var]. I sküüll djäNa seij (sååg djäNa) ætt ... = jag skulle gärna se (såge gärna)

4.8.7 Deponens

Deponens kallas de verb som slutar på -s utan att vara passiva. Subjektet är alltså aktivt – det gör något (se för övrigt under Passiv form, sidan 60). Exempel från rsp: andas, hoppas, lyckas, hämnas.

I skm böjs de flesta deponens efter 1:a konjugationen:

| Presens | Imperfekt | Perfekt |
|-----------------|--------------------|------------------------------|
| fåttas (fattas) | fåttase (fattades) | (hæ) fåttase ([har] fattats) |
| fåLes (färdas) | fåLese (färdades) | (hæ) fåLese ([har] färdats). |

Alla deponens i denna grupp har grav accent i ovan angivna former.

Ytterligare exempel: ånnes, bälltjes, fajsjes, fjärrkes, gaNes, gnepas, gråtas, hürves, hüsskes, kæppes, låsses, lökkes, månkes, onnes, pelles, raittjes, sjwaittes, spærrkes, tegas, tjörrmes, tommes, tokes, träffes, törrkes, veilles (båTT), väsnes, wännes.

Rätt många deponens har dock en böjning som inte passar in under någon av konjugationerna. Flertalet av dessa kan indelas i tre grupper. Gemensamt för dessa grupper är att infinitiv och imperfekt har grav accent och supinum akut accent.

Grupp a har oftast en kortform i presens singular. Imperfekt och supinum ändas på -des. Exempel:

| Infinitiv (och pres. plural) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | Supinum | Presens singular |
|------------------------------|---------------------|-----------|----------|------------------|
| <u>addjes</u> | egga, retas | aigdes | aigdes | |
| <u>järrmes</u> | beklaga sig | järrdes | järrdes | |
| <u>römmes</u> | rymmas | römmdes | römmdes | römmes |
| <u>sjämmes</u> | skämmas | sjämmdes | sjämmdes | sjämmes |
| <u>tjaijes</u> | vilja kräkas | tjaijdes | tjaijdes | |
| <u>trives</u> | trivas | trivvdes | trivvdes | trivvs |

Grupp b har också ofta kortform i presens singular. Imperfekt och supinum ändas på -tes.

| Infinitiv (och pres. plural) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | Supinum | Presens singular |
|-------------------------------------|----------------------------|-------------------|-------------------|-------------------------|
| <u>iis</u> | idas, gitta | isstes | isstes | |
| <u>kLöses</u> | klösas | kLösstes | kLösstes | |
| <u>läkes</u> | läkas | läkktes | läkktes | läks |
| <u>lönes</u> | löna sig | lönntes | lönntes | lönnsj |
| <u>meinnes</u> | minnas | meintes (-des) | meintes (-des) | meinns |
| <u>röitjes</u> | ryckas | röikktes | röikktes | |
| <u>stai pes</u> | knuffas | stai ftes | stai ftes | |
| <u>veNes</u> | hoppas | veNNTes | veNNTes | |

Grupp c har ofta vokalväxling. Presens singularformen är i regel kort och slutar på sj-ljud. Imperfekt och supinum ändas på -Tes.

| Infinitiv (och pres. plural) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | Supinum | Presens singular |
|-------------------------------------|----------------------------|------------------|----------------|-------------------------|
| <u>bärrjes åmm</u> | kunna | bäTes åmm | bäTes åmm | bässj |
| | avvara | | åmm | åmm |
| <u>fåLLjes</u> | följas | fåTes | fåTes | - |
| <u>hares</u> | höras | håTes | håTes | hassj |
| <u>röres</u> | röras | råTes | råTes | rössj |
| <u>tåras</u> | töras, våga | toTes | toTes | tåssj |

Övriga, några exempel:

| Infinitiv (och pres. plural) | Riksmål (infinitiv) | Imperfekt | | Supinum | Presens singular |
|-------------------------------------|----------------------------|------------------|---------------|----------------|-------------------------|
| | | Singul. | Plural | | |
| <u>fei`nnes</u> | finnas | fænn | få`nnes | få`nnese | feinns |
| <u>slåss</u> | slåss | slokks | slo`es | slai`jese | |
| <u>tågas ve</u> | syssla med, retas med | tokks | to`es | tai`jese | tækks |

Anmärkning om imperativen.

Imperativ plural bildas som vanligt genom att -eN lägges till infinitiven (här deponens grundform). Exempel: SjämmeseN, röreseN, stai pes eN, fåLLjeseN! Slåss heter i imperativ singular slåss! och i plural slaijeseN!

4.8.8 Participen

I svenskan förekommer två slags verbböjningar som kallas particip, nämligen presens particip och perfekt particip.

4.8.8.1 Presens particip

Presens particip bildas i rsp genom ändelserna -ande och -ende, t.ex. sjungande, flyende. I skm bildas presens particip genom att till verbstammen (vanligen = infinitiven) lägga den betonade ändelsen -en. Ändelsen förlänges och får s.k. bitryck, och accenten blir grav. Tvåstaviga verb på -a – de flesta tillhörande konjugation 4 – behåller sitt slut-a, och ändelsen blir endast -n (alltså ett långt -a*n). I tvåstaviga på obetonat -i övergår detta i till j framför ändelsen -en, t.ex. bäli – bä`je*n, häri – hä`rje*n. Oftast föregås presensparticipet av rörelseverb, såsom kåmm, kämme eller fær, for, foor.

Exempel: [Däm kåmm] skrei`je*n (skrikande), spreinten (springande), sjongen (sjungande), rawten (råmande), skråLen (gråtande), rännen (åkande skidor). Även: hån vaTT lei`ggen (vanligen utan bitryck).

Exempel till 4:e konjugationen: Siklistn kämme we`ka`n (cyklisten kom vinglande), vættne kåmm skwå`La*n (vattnet kommer skvalande).

Riksspråkets ändelse (-ande eller -ende) kan dock förekomma. Så i troende, som kan betraktas som adjektiv. Likaså i "e sjusjo`ngande föör" (ett "sjungande" gott före) och "flöuwende æri" (flygande arg). Märk även levandes (av leva som brukas både som adjektiv och adverb.

4.8.8.2 Perfekt particip

Perfect particip betecknar något som gjorts av eller med subjektet, och det föregås i riksspråket i regel av sådana hjälpverb som är, var, blir, blev. Exempel: Bordet är målat (av måla), fågeln var utflugen (av flyga ut).

I skm har perfekt particip samma form som supinum (den form som kan föregås av har, hade). Exempel:

Vaidjen jer mâLe = väggen är målad – perfekt particip,
I hæ mâLe vaidjen = jag har målat väggen – supinum.

ÄLLjaN voor skütte = älgarna var skjutna – perfekt particip,
Næn hædd skütte äLLjaN = någon hade skjutit älgarna – supinum.

Hässtn vaL skodd â sméåm = hästen blir skodd av smeden —
perfekt particip. Smén hæ skodd hässtn = smeden har skott
hästen – supinum.

Obs. Perfekt particip böjs inte, t.ex. i neutrum eller plural.
Exempel till första satsen ovan: Huse (neutrum) jer mâLe,
vaiggaN (plural) vara maLe – huset är målat, väggarna är
målade.

4.8.9 Förstavelsen o-

O- som förstavelse användes i skm på samma sätt som i rsp, dels vid

- adjektiv och adverb för att beteckna motsats, exempelvis föLü – oföLü, tröiggt — otröiggt (färdig – ofärdig, tryggt – otryggt),
- dels vid verb i perfekt particip för att ange något såsom ännu inte gjort eller skett, t.ex. he jer djoT – odjoT (gjort – o gjort), skrive – oskrive (skrivet – oskrivet).

Men skm brukar flitigt förstavelsen o- i ytterligare ett fall, som helt avviker från bruket i rsp, nämligen vid supinum. Det anger då att subjektet (ännu) inte har/hade gjort något eller att något inte har/hade hänt.

Exempel:

I hæ oskrive breve, olässt boka, ohågge vén = jag har (ännu) inte skrivit brevet, läst boken, huggit ved (en).

Hån hædd okámme, oföre, ovöre deill áss = han hade (ännu) inte kommit, farit, varit till oss (på besök).

Ve há oette, jæ deilláme odrække kæffi = vi har inte ätit (än), ja inte ens druckit kaffe ("inte ens" egentligen = till och med inte).

Hå je ohæfft fræmnen, há däm ofátt betâTT = har ni inte haft ert främmande än? har de ännu inte fått betalt?

4.8.10 Passiv form

När subjektet i en sats är passivt – d.v.s. det gör inte något, utan något görs med subjektet – uttryckes detta i rsp genom att verbet får ändelsen –s eller att omskrivning sker med är, var, blir, blev. Exempel: Huset (subjekt) målaş eller huset blir målat, flaggan hissadeş eller flaggan blev hissad.

I skm undviker man helst den passiva formen genom att ändra satsen så att den blir aktiv. Det sista exemplet ovan skulle då lyda: Däm (subjekt) hisse flægga.

Men även passiv form förekommer. I presens och imperfekt användes då ofta omskrivning med vaL (=blir), imperfekt vaTT (pluralis vooTT), följt av perfekt particip. I futurum bildas passiv form genom att verbets stam får ändelsen –es eller (efter a och e) –s.

Exempel 1. Verbet skuras (rsp) av skuur – konjugation 1 – subjekt i singular.

Presens: GåLLve skureş eller gåLLve vaL skure = golvet skuras

Imperfekt: GåLLve skurese, gåLLve vaTT skure = golvet skurades

Futurum: GåLLve skâ skures, gåLLve skâ (kåmm ætt)
 vaL skure = golvet ska skuras, kommer att bli skurat.

Anmärkning: Imperfekt former på –ese bör undvikas i passiv sats, då de kan missuppfattas. Skurese kan uppfattas som skure se = skurade sig), tjwöttese = (tvättades) som tjwötte se = (tvättade sig) o.s.v. Endast om tidsbestämning följer är det försvarligt. Exempel: GåLLve skurese i massje (... skurades i morse) eller he skurese en gåâng i mâNen (...skurades en gång i månaden).

Exempel 2. Verbet smörjas (rsp) av smöri – konjugation 2 – subjekt i plural.

Presens: SkoN smörrjes eller skoN vaL smoT = skorna smörjes.

Imperfekt: SkoN smoTes el. skoN vooTT smoT = skorna smordes.

Futurum: SkoN skâ smörrjes eller skoN skâ vaL smoT = skorna ska (kommer att) smörjas.

Anmärkning: En viss betydelseskillnad kan föreligga i futurum mellan t.ex. skoN skâ smörrjes, som kan uppfattas som en befallning, och skoN ska vaL smoT, som verkar innebära ett löfte.

4.9. Adverb

Adverb brukar översättas med omständighetsord. Till adverbena hör frågeorden var? vart? varifrån? när? hur? m. fl. samt svaren på dessa frågor – svaret uttryckt i ett ord eller kort uttryck utan preposition. De flesta adverb betecknar alltså rum, tid, sätt eller grad (mängd). Många har i riksspråket samma form som adjektiven i neutrum. Adverbena kan ofta kompareras. Dessa regler gäller även adverbena i Skelleftemålet.

4.9.1 Komparation

De flesta adverb, särskilt de som är lika med adjektiven i neutrumform, kompareras som adjektiv. Exempel:

| Grundform, (positiv) | Riksspråk | Komparativ | Superlativ |
|-----------------------------------|-----------|-----------------|------------------------------|
| foTT | fort | foTTare | foTTest |
| kållt | kallt | kållare | kållest |
| våL | väl | våLare (bättre) | våLest (bäst) |
| væT | varmt | værmare | værmest |
| dükktit | duktigt | dükktiare | dükktiest eller mäst dükktit |
| <i>Något avvikande:</i> | | | |
| -- | troligen | snåraNe | snårast |
| <i>Komparation på annat sätt:</i> | | | |
| bræ | bra | bättre, veiller | bäst |
| djäNa | gärna | heller | hellst |

| Grundform, Riksspråk (positiv) | Komparativ | Superlativ |
|--------------------------------|------------|------------------------|
| <u>eeinn</u> | inne | ei`Nnnesjt |
| <u>frææmm</u> | framme | ræmmst, frä`mmdesjt |
| <u>iill</u> | illa | sämmer, värre |
| <u>jaNNa</u> | här | hi`teråm |
| <u>laaing</u> | länge | länger |
| <u>möitje</u> | mycket | mar |
| <u>ner</u> | nära | närmare |
| <u>uut</u> | ute | i`teråm |
| | | sämst, vässjt |
| | | hi`tesjt |
| | | längst |
| | | mässt |
| | | närmest |
| | | i`tesjt |

Anmärkning: Komparationsformerna einre, fræmmre, hitre och ittre användes som adjektiv (eller attribut) framför det substantiv det bestämmer och ofta sammansatt med detta. Exempel: einre-gâN = inre gården, it(t)re-böijn = yttre byn.

4.9.2 Några vanliga adverb

| Adverb | Betydelse |
|--|---|
| <i>Jakande och nekande:</i> | |
| <u>jaå, joo</u> | ja (som svar på både jakande och nekande fråga) |
| <u>ja`dâ</u> | javisst |
| <u>jaæ</u> | uttryck för medgivande eller eftertänksamhet |
| <u>naa, naaij, naij</u> | nej |
| <u>eint</u> | inte, icke, ej |
| <i>Rumsadverb (svar på var? vart? varifrån):</i> | |
| <u>daNNa</u> | där |
| <u>de`a, de`atdaNNa</u> | därifrån |
| <u>jaNNa</u> | här |
| <u>jea, je`at</u> | häriifrån |
| <u>dit, dittdeNa</u> | dit |
| <u>hit, hittjeNa</u> | hit |
| <u>bååTT</u> | borta |
| <u>båTT</u> | bort |
| <u>eeinn</u> | inne |
| <u>einn</u> | in |
| <u>fræ`mma</u> | framtill |
| <u>frææmm</u> | framme |
| <u>fræmm</u> | fram |
| <u>hæ`mma</u> | hemifrån |
| <u>hææmm</u> | hemma |
| <u>hæmm</u> | hem |
| <u>nee</u> | ner |
| <u>né</u> | ned, ner |
| <u>oopp</u> | uppe |
| <u>opp</u> | upp |
| <u>uut</u> | ute |
| <u>ut</u> | ut |

4.9.3 Bildning av adverb genom ändelser

Genom ändelser kan ett stort antal rumsadverb bildas.

Exempel:

-aNi: bæ`kaNi (baki, bakpå), ei`nnaNi (inuti, inifrån), fræ`mmaNi, ne`aNi, ut`aNi, åvaNi (uppifrån).

På samma sätt med -aNa (-på), -aNet (-ifrån), -åm (-om), -över (-åt, -över/riktning).

Då ändelsen ofta utgörs av eller innehåller en preposition, kan många av dessa adverb, beroende på dess användning, även betraktas som prepositioner. Som sådana styr de i många fall dativ (se Prepositioner).

Anmärkning:

De med ändelsen -deill sammansatta adverbena å`vadeill och ne`adeill (egentligen upp till och ned till) har fått innebörden uppe på = i övre våningen, respektive nere på = i nedre våningen, bottenvåningen .

4.9.4 Väderstreck

Väderstrecken får till större delen anses ha sin plats bland rumsadverben, även om många väderstrecksangivelser är sammansatta med prepositioner och därför fungerar som sådana. Skelleftemålet anger väderstrecken med förkärlek, t.o.m. inomhus – "noLi ron" (= i vrån där i norr)! Kanske kan detta förklaras med att befolkningen var så stationär att alla var hemmastadda med bygdens (och gårdens!) väderderstreck.

Förutom väderstrecksangivelserna i nedanstående tabell upptas de på -a, -et och -i bland prepositionerna. Av tabellens ord har de som slutar på -at akut accent, medan de övriga har grav accent.

| | I ... | Vind från ... | På ... sidan om | På ... sidan | Längst i ... |
|---------------|---------|---------------|-----------------|--------------|--------------|
| <u>Norr</u> | noLat | noLa | nöLåm | noLaNi | nöLesti |
| <u>Öster</u> | awstat | awsta | aisteråm | awstaNi | aistesjti |
| <u>Söder</u> | söat | sånna | söråm | sånnaNi | sönnestjti |
| <u>Väster</u> | vässtat | vässta | vässteråm | vässtaNi | vässtestjti |

Substantiverat heter t.ex. det nordligaste nö`Leste, den östligaste (maskulinum) ai`stesjtn och den sydligaste (plural) sö`mnesjteN – alltså substantiverat efter samma mönster som adjektivets superlativform.

Exempel:

Dö skå hagg nöLestn å tålla (maskulinum) = ... den nordligaste av tallarna.

Sönnestjta å lödjåm (femininum) jer füll å hajj = Den sydligaste av ladorna ...

Huse (neutrum) däres, he jer vässtesjte däri ræn = ... det västligaste i raden.

Vid sammansättning av väderstreck sätts awst- och väst- alltid före noL och sånn (söder). I sydväst heter sålunda väst-söat eller väst-sånnaNi. Det blåser från nordost heter He bLâås a`wsta-no`La.

4.9.5 Ytterligare exempel på rumsadverb

| Adverb | Betydelse |
|----------------------------------|---------------------------------|
| <u>wåssj</u> | var? vart? |
| <u>wåda</u> (eller <u>wå`a</u>) | vadan? varifrån? |
| <u>ei`ngesjt</u> | ingenstans |
| <u>ei`ngesjt æ`desjt</u> | ingen annanstans |
| <u>næ`gesjt</u> | någonstans |
| <u>næ`gesjt wå`sjtææ'ss</u> | lite överallt, lite här och där |
| <u>nålta wåsjtæss</u> | lite överallt, lite här och där |
| <u>â`llâm stæ`ssâm</u> | överallt |
| <u>mângâm stæssâm</u> | mångenstädes |

Märk den dubbla dativändelsen i de två sista exemplen.

4.9.6 Tidsadverb och tidsuttryck

Tidsadverb svar på frågan när?

Exempel:

| Adverb | Betydelse |
|-----------------------|-----------------|
| <u>â`ller, â`llri</u> | aldrig |
| <u>jammt</u> | jämt |
| <u>laaing</u> | länge |
| <u>nâNsjtin</u> | någonsin |
| <u>nærrgâng</u> | någon gång |
| <u>nöuw</u> | nu |
| <u>stâ`nnâm</u> | stundom, ibland |
| <u>tjettâm</u> | ofta |

Besläktade med tidsadverben är många tidsuttryck, bestående av preposition + substantiv. Som satsdel kallas de adverbial. Några av de vanligaste kan lämpligen upptagas här:

| Tidsuttryck | Betydelse |
|---------------------------|----------------|
| <u>ât ve`kkü`n</u> | till veckan |
| <u>ât hö`ssteN</u> | till hösten |
| <u>ât vei`ntreN</u> | till vintern |
| <u>ât vo`reN</u> | till våren |
| <u>ât så`mmreN</u> | till sommaren |
| <u>â mö`nom</u> | i morgon bitti |
| <u>i kwellsjt</u> | i går kväll |
| <u>i går âm mâ`rrj`an</u> | i går morse |
| <u>i mâ`ssje</u> | i morse |
| <u>i mâ`ran</u> | i morgon |

| Tidsuttryck | Betydelse |
|-----------------------|------------------|
| <u>i mâ`raN kwell</u> | i morgon kväll |
| <u>i ö`vermâ`raN</u> | i övermorgon |

4.9.7 Sättsadverb

Sättsadverb svarar på hur? och huru?). Exempel:

| Adverb | Betydelse |
|---|---|
| <u>æ`rrmest</u> | knappast |
| <u>mä`sste</u> | för det mesta |
| <u>saNNa</u> | så här |
| <u>säddena</u> | så där |
| <u>ei`ngâm-lâ`nnâm</u> | inte bra, ingalunda |
| <u>nægâm-lânnâm,</u> <u>næssener, næ`palaida</u> (eller næo-) | någorlunda, något så när, inte så dåligt |
| <u>mângâm-lânnâm</u> | på många sätt |
| <u>âllâm-lânnâm</u> | på allt sätt |
| <u>æråm-lânnâm</u> | på annat sätt |
| <u>â`Nsjö`nsj</u> | motsols |
| <u>re`ttö`Nsj</u> | medsols |
| <u>ânöi`jest</u> | något nytt, omväxlande |
| <u>âtemei`nstone</u> | åtminstone |
| <u>o`pp-ne`a</u> | upp- och nervänt |
| <u>o`rädd</u> | gärna, utan att gruva sig |

4.9.8 Några övriga adverb

| Adverb | Betydelse |
|---------------------------------|----------------------------|
| <u>mâtt</u> | hur mycket? |
| <u>bera/bära</u> | bara, endast |
| <u>likk</u> | i alla fall, hur som helst |
| <u>â</u> (betonat, efterställt) | också |
| "Jæsså, jer dö ve <u>â`</u> " | "Jaså, är du med också?" |
| <u>möitje</u> | mycket |
| <u>nâllta</u> | något litet, litte |

Förstärkning av litet: en littn gruut, n' leill-pella gruut, pikke-li-lite, en leill-pikkeli gruut.

4.10. Prepositioner

Prepositioner kallas en grupp ord – många av dem korta, några mycket vanliga – som tillsammans med substantiv (eller pronomen) uttrycker befintlighet eller riktning eller utgör annan bestämning.

Exempel: av, på, i, ur, från, till.

I skm följs de flesta prepositionerna av dativ (de "styr dativ"). Särskilt gäller detta sådana som uttrycker befintlighet.

4.10.1 De oftast dativstyrande prepositionerna

-a (i sammansättningar = på; ordet får akut accent) âta, hæmma = hemma på (exempel: âta gâLâm, hæmma gâLâm = hemma på gården), bæka = bakpå, bâTTa = borta på, ifrån, dära = (där) på, i (exempel: dära Kusmærrken = på (i) Kusmark), jera/jära = (här) på, i, einna = inne på, fræmma = framme på, mitta = mitt på, néa = nere på, oppa = uppe på, uta = ute på, â`vaNa = ovanpå; noLa = norr på, i norr, awsta = östpå, söa = syd på, vässta = väst på.

â = av (exempel: hân låâNt en teej â sâNâm = han lånade en tia av sonen).

ât = åt, till. Förekommer bl.a. i genitivuttryck, där ât följs av dativ: foræse ât koâm (= kornas foder), he jer brooN ât lærarâm (= lärarens bror).

Som betonad preposition fogad till ett verb följs ât vanligen inte av något objekt alls – så t.ex. i haar ât (höra efter), seeij ât (se efter), tjäänn ât (känna efter), fâra ât (bära sig ât), få ât (få igen), laait ât (söka igen).

Som vanlig obetonad preposition styr dock ât dativ: hoN hæ sidd n' kLänning ât mæmmen (= hon har sytt en klänning ât mamma/n), draingen slâ mirhaije ât fârâm (drängen slår myrhö ât fåren), ât häLLjen skâ i fâra ât Jörâm (nu till helgen ska jag åka till Jörn).

âtdeill = intill.

deill = till.

frâ = från.

för = för. Vacklar beträffande dativ. Som betonad och fogad till ett verb styr det vanligen inte dativ: sätt för hæsstn, håll för månn då dö djaaisp (håll för munnen då du gäspar), eint râ i för olökka daNNa (inte râ jag för den där olyckan). Men i övrigt: gübben leigg för döâm (gubben ligger för döden), dotra jer operere för stru`men (dottern är opererad för struma) e goâr beti möitje för bönnrâm (ett gott år betyder mycket för bönderna).

föri = före (exempel: hân tjååT föri grænnâm = han körde före grannen).

-i (mest i sammansättningar = i; ordet får akut accent) âti, hæmmi = hemma i, bæki, bâTTi, däri, jeri, einni, fræmmi, mitti, nedi (kortform ni), oppi, uti, â`vaNi = uppifrån; noLi, awsti, söi eller sânnâNi, vässti.

mela = mellan (exempel: he jer âller se långt mela berrjâm ætt eint trölla träffes = det är aldrig så långt mellan bergen att inte trollen träffas).

mot = mot (exempel: mot bLâsstâm = mot blåsten).

nâsst = hos (exempel: hoN tjeeN nâsst âm OLa = hon är piga hos Olov).

o`nna = undan (exempel: kamma onna döam = komma undan döden).

ünner = under (dativ endast vid befintlighet).

utaN = utan. Följs liksom i rsp ofta av obestämd form (och därmed ingen dativändelse): utaN nässdjäl kLâar mann se eint laaing (utan matsäck klarar man sig inte länge), pære daNNa däm vara utaN bâN (det där paret är utan barn). Men i bestämd form: UtaN peNingâm veille-n eint fâra (utan pengar/na/ ville han inte fara), i vaTT raint utaN leinnbârâm (jag blev rent utan lingon [allmän betydelse]), hân ré se âller utaN mæmmen (han reder sig aldrig utan mamman).

ve = med, vid. Vacklar beträffande dativ. Som betonat och fogat till ett verb styr ve i regel inte dativ: sätt vé bLâm-meN (plantera blommor/na) , tâLa ve´ söistra diN (be system din), vå skâ i djära ve´ gammel-sjia (vad ska jag göra av de gamla skidorna?). Däremot (obetonat ve): hoN kâmm ve mjâLLk-seteN ([dativ] hon kommer med mjölkpallen), he stâr fLaar bainka utve vägâm (det står flera bänkar utmed vägen), mann vaL reda se ve rââm â eint ve rikdommâm (man måste reda sig med [de goda] råden och inte med rikedom – ordstäv).

Sammansättningar med -ve (akut accent): âttve, brevve = bredvid, därrve = hos, intill, einve = inne vid, lævve = i lag med, utve = utmed, ute vid.

äätt = efter. Kan i sammansättningar lämpligen stavas -et; accenten är akut: bæket (eller bækätt) = bakefter, mot slutet av (exempel: hoN kâmm no hæmm bæket ve`kkü`n = ... i slutet av veckan[dativ]).

fræmmet = framefter, framåt, mittätt = mittefter (exempel: mittät vägâm), néätt, oppet, â`vaNet = uppifrån, noLet (norrut), awstet, söet, vässtet.

4.10.2 Prepositioner som inte styr dativ.

Efter vissa prepositioner följer inte dativ utan substantivets grundform (med vanlig bestämd artikel). Detta gäller:

âmm och flertalet sammansättningar med -âm: bæ`kerâm = bakom, djöNâm = genom, einnerâm, fræmderâm = framom, iterâm = utanför, krei`ngâm = kring, nederâm; nöLâm, aisterâm, sörâm, vässterâm.

Exempel till prepositionen âmm: tjwâ â tjwâ âmm tjâlLken, kâmm-e treij se stâlLp-en (två och två om kälken, kommer det tre så stjalper den – ordstäv) .

prepositioner som enbart anger riktning (rörelse): di`tta, di`tti = dit, einöver = inöver, förbi, hi`tta, hi`tti = hit på (i), néför, oppför, utför, utöver.

ytterligare några få prepositioner: utâm, åva = ovan, över. Utâm kan till synes styra dativ i en sats som denna: Hân jââT âllihop utâm bro râm = han hjälpte alla utom brodern. Så är dock inte fallet, utan brorâm styres här av jââT, imperfekt av det dativstyrande verbet jââLp. Jämför däremot: Däm feeing fâLi-nâm âllihop utâm brooN = de fick följa honom allesammans utom brodern. Det dativstyrande verbet här, fâli, styr nämligen "honom", alltså objektsformen -nâm och inte "brodern" •

4.10.3 Dativ- och akkusativstyrande prepositioner

En del prepositioner – många är redan nämnda – har den egenheten att de styr dativ när de betecknar befintlighet men inte då de anger riktning. De står då med något som – när jämförelse görs med fornsvenska och tyskan – måste vara akkusativ. Det är en objektsform som numera i både rsp och skm är lika med grundformen av substantiven och alltså inte får någon särskild ändelse utan endast den vanliga bestämda artikeln. Se f.ör övrigt under 4.3.2.2 Dativ sidan 23.

De vanligaste dativ- och akkusativstyrande prepositionerna:

| Prep. | Dativ – befintlighet | Akkusativ – riktning |
|---------------------------|--|--|
| <u>âta</u> | Hässtn jer âta gâLâm (gården), djääN (gårdet), potæt-lânneN | Hässtn for ata gâN (m.), djäLa (f), potæt-lânne (n.) |
| <u>âti</u> | Vâra âti stâllâm (stallet), lödu*n (ladan), huseN (huset) | Fâra âti stâlln (m), lödüN (f), huse (n) |
| <u>einna</u> | Vâra einna håLLmâm (holmen), lin (liden), trästjeN (träsket) | Fâra einna håLLmen (m), lia (f), trästje (n) |
| <u>einni</u> | Vâra einni biNâm (byn), stöuwü*n (stugan), rümmeN (rummet) | Fâra einni böijn (m) stöuwoN (f), rümme (n) |
| <u>nea</u> | Stâ nea isâm (isen), leggdn (gräsvallen), slöijeN (myren) | Gâ nea isn (m), leggda (f), slöije (n) |
| <u>nedi,</u> <u>ni</u> | Stâ nedi baekâm (backen), grâbben (gropen), vættneN | Gâ nedi (ni) baekken, grâbba (f), vættne (n) |
| <u>oppa</u> | Seeitj oppa veinnâm (vinden), træppen, tæjtjeN (taket) | Kliiv oppa veinn (m), træppa (f), tæjtje/tæke (n) |
| <u>oppi</u> | Seeitj oppi tâllâm (tallen), bjærrken, toNeN (tornet) | Kliiv oppi tâalln (m.) bjærrka (f), toNe (n) |
| <u>ünner</u> | Leeigg ünner stoLâm (stolen), såffen, boLeN (bordet) | Krup ünner stoN (m), såffa (f), boLe (n) |
| <u>uta</u> | Ærrbait uta tajâm (tegen), mærrken, sjeffteN (skiftet) | Gâ uta tajen (m), mærrka (f), sjeffte (n) |

| Prep. | Dativ – befintlighet | Akusativ – riktning |
|----------------|--|---|
| <u>uti</u> | Våra uti stæåm (staden), groven (dalsänkan), bärrjeN (berget) | Fåra uti stæn (m), grova (f), bärrje (n) |
| <u>övesjti</u> | Stå övesjti stegaNåm (stegen), murpipen (skorstenen), fönstreN | Kliiv övesjti stegan (m) murpipa (f), fönstre (n) |

Anmärkning:

Som övesjti brukas också nedesjti. Även väderstrecksangivelserna på -a (akut accent), -i och -esjti är "dubbelstyrande" prepositioner och följer i användningen ovanstående mönster.

4.11. Konjunktioner

Flertalet konjunktioner i skm visar stor likhet med riksspråkets, varför ordklassen här kan ges en rätt kortfattad behandling.

Konjunktionerna kan indelas i två huvudgrupper: de samordnande eller bindeorden och de underordnande eller fogeorden.

Bindeorden sammanbinder satsdelar och satser av samma slag.

Några exempel:

â (äldre, betänksam form âg) = och, också, bå ... â = både ... och, veLLke ... heller = varken eller, för = ty.

Exempel på uttryck:

Bå häLLjen dæg â ööTT = både helgdag och vardag.

Fogeorden inleder bisatser, d.v.s. de fogar samman huvudsats och bisats med varandra.

Några exempel:

me`a = medan, se`a = sedan, bera = bara, einnaN = innan, dei`llesj = tills, se vitt = såvida, hoTT = huruvida.

Anmärkning:

Ett betonat ætt kan inleda en bisats utan att någon huvudsats följer. Det sagda betraktas då som ett konstaterande.

Exempel:

Ætt e jer n' dükkti kaer Innebörd: Det är verkligen en duktig karl.

Exempel på användningen av hoTT:

I vait eint hoTT 'n hæ kåmme = Jag vet inte om (eller huruvida) han har kommit.

I uttrycket hoTT-e vær har hoTT en annan, svåröversatt betydelse, dels "Låt det vara, bry dig inte om ...!" dels "Det tjänar ingenting till, det är ingen idé med ...".

HoTT-e vær åmm djåsstneinga! = Bry dig inte om någon "gästning" (d.v.s. att bjuda på något).

HoTT-e vær åmm snörlive åt grisåm. = Det är ingen idé (mening) med snörliv åt grisen! — ordstäv.

4.12. Interjektioner

Interjektionerna är utropsord, som i huvudsak uttrycker känslor eller härmar ljud. De flesta är mycket lika riksspråkets. Med viss tvekan torde lock- och lyst rings ropen till husdjuren också kunna räknas hit. Beträffande dessa, se Ordlistan!

Exempel:

åij = aj, oj, håhåi' jajæ', jåi`jå, fi deg =fy på dej! phroo, mhækk (tillsägelser till hästen), wouw-wouw (hundskall).

Två säregna och typiska utropsord är houwa och bönna .

Houwa kan beteckna hu, usch då! men också ge uttryck för överraskning och beundran. Exempel: Houwa, se kållt he jer! Houwa, se rädd i val! (... så rädd jag blir). Houwa, se grænn en kweeinn! (... en sån vacker kvinna!).

Bönna kan användas när något betecknas som väldigt, överraskande. Men det har också en användning som påminner om svordomarnas, trots att det inte anses som en sådan.

Exempel:

He vær (sjöLLve) bönna vå dö vær fiN! (Det var väldigt vad du var fin).

Vå bönna, jer-e döuw sãm jer uut â går! (Vad i all sin dar, är det du som är ute och går!).